

૧૦૭૭૭

—: હિંદુસ્તાનની સામાન્ય ભૂગોળની :—

પ્રશ્નોત્તરમાળા.

કિંમત ૦-૪-૦

પોસ્ટલ બુક.

સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૩

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“મુખ્યમણિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા.

શાહપોર-સુરત.

કસેલર:—લલ્લુભાઈ નારણદાસ લીમડાચોક-સુરત.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાબિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૭૭૭ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ગ્રંથોત્કરણ

વિષય મી ૩૪૪ : ૮૪૪ : ૨ : ૨૨૫

અગ્રાપિ બહાર ન પડેલી એવી
ધોરણુ થોથા, પાંચમા તથા ટ્રેનિંગ કોલેજના
પહેલા વર્ષના સ્કોલરો માટે
હિંદુસ્તાનની સામાન્ય ભૂગોળની

પ્રશ્નોત્તરમાળા

રચનાર:-છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“મુખ્યગણિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા.

રચનાગતું ઠેકાણું-શાહપોર-મુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા-છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું-શાહપોર-મુરત.

આવૃત્તિ ૨૭. પ્રત ૧૦૦૦ આગસ્ટ સને ૧૯૨૩.

આ પુસ્તક સને ૧૯૬૭ના ૨૫મા એપ્રિલ મુજબ ૨૭૫૨ કર.૦૫૦ છે.

મુરત-ચોટાના પુલપર પાણીની ટાંકી પાસે આવેલા ‘શંકર’
પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે છાપી.

કિંમત ચાર આના. પોસ્ટેજ ભુદું.

૧૮૪૪૨૨૦૧૨

(વિધાપાઠ
૧૦૭૭૭૭
અમદાવાદ)

મહેરબાન કાઠિઆવાડના મેજિસ્ટ્રેટના મનર્નર સાહેબ
બહાદુરે નં. B A. P. ૬૫ તા. ૧૪-૧૧-૧૯ થી

ચોથા ધોરણની (મુંબઈ ઇલાકાની) ભૂગોળની

પ્રશ્નોત્તરમાળા ભાગ ૧, કિંમત સાડાચાર આના.

કાઠિઆવાડ એજન્સિની તમામ પ્રાયમરી સ્કૂલોમાં

ઘનામ અમે લાયબ્રેરી બુક તરીકે મંજૂર કરી છે.

મુંબઈ ઇલાકાની

ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા માટે

અભિપ્રાય.

૨૦ ૨૦ લાઈચંદ પુંબહાસ શાહ.

સાદરા તાલુકા સ્કૂલના હેડમાસ્ટર સાહેબ,

પોતાના તા. ૪-૧૦-૧૯૧૬ના પત્રમાં લખે છે કે

“સલામ—“ચોથા ધોરણની ભૂગોળની પ્રશ્નો-
ત્તરમાળા ભાગ ૧” આપના તરફથી મળી તે
અવલોકતાં તેના સંબંધમાં મને જણાવતાં આનંદ
થાય છે કે આપે આ પુસ્તક રચવામાં શરૂઆતની
કેળવણી માટે લોકમાન્ય પ્રશ્નોત્તરશૈલીને પ્રાધાન્ય

આપું છે. આ પુસ્તકની રચનાથી ભૂગોળના શિક્ષણમાં ટ્રેન્ડ, અનટ્રેન્ડ અને સાધારણ કેળવણી પામેલાને પણ સરળતા થઈ છે. પુસ્તકની રચના અને શિક્ષણશૈલી એ બે ભિન્ન છે. તેમાં આપે શિક્ષકોનો ભૂગોળ શિખવવા માટે પુસ્તક વાચનમાં તથા તે ઉપરથી બાળકોને સમજાવતાં જે કાળક્ષેપ થાય છે તેનો ખાસ અટકાવ આ પ્રશ્નોત્તરમાળા વાપરવાથી થાય, એવી યોજના કરેલી જણાય છે. હરેક શિક્ષક ધ્યાનપૂર્વક પુસ્તક વાંચે, વિચારે અને પછી નોટ કરી તે શિખવે ત્યારેજ ભૂગોળનો વિષય બાળકને સમજાવી શકે છે. આ બધું પ્રશ્નોત્તરમાળામાં સ્પષ્ટપણે ખુલાસાવાર અને વિગતવાર આવી જાય છે, તેથી મારા શિક્ષક તરીકેના અનુભવથી જણાવું છું કે આ પુસ્તક શિષ્ય, શિક્ષકો અને સામાન્યજ્ઞાન મેળવવા ઈચ્છતા જનસમૂહને ઘણુંજ ઉપયોગી થઈ પડે તેવું આલેખાયેલું છે. આનો ઉપયોગ કરવાથી બાળકો જલદી આ વિષયમાં પારંગત થઈ શકે તેમ છે.”

“ડિક્ટેશન શિક્ષક” માટે અભિપ્રાય.

રા. સા. ગણપતરામ અનુપરામ ત્રવાડી.

રાજકોટ મેલ ટ્રેનિંગ કોલેજના માણ પ્રિન્સિપાલ સાહેબ,

“સલામ-તમારા તરફથી અવગ્રહનાથે “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ભાગ ૧-૨ નામનાં બે નાનાં પણ ઉપયોગી પુસ્તકો મળ્યાં. તે બે જોતાં જણાય છે કે તમારો આ શ્રમ બાળકો, શિક્ષકો અને કેટલેક દરજ્જે લેખકોને પણ અત્યંત ઉપયોગી થઈ પડશે. આ પુસ્તકોનો ઉપયોગ કરવાથી બાળકોને ઘણી ચોક્કસ મહેનતે જોડણીનું સાફ અને ચોક્કસ જ્ઞાન થશે. તમોએ વાચનમાળમાંથી ઘણાખરા મુશ્કેલીવાળા શબ્દો તાર્યા છે, અને તેને વિવિધ રીતે ગોઠવી શિખનાર શિખવનાર ઉભયને સરળતા કરી આપી છે.

વળી સારા કાગળ, મોટા ટાઇપ અને શબ્દોના છુટાપણાને લીધે એ પુસ્તકો આંખને આકર્ષક થાય તેવાં છે.

એકંદરે મારા ધારવા પ્રમાણે તમારાં પુસ્તકો શ્રુતશેખનના શિક્ષણમાં મદદગાર થઈ પડશે, તેથી કેળવણીની દૃષ્ટિએ જોતાં તેને ટેકસ્ટ બુક્સ તરીકે સ્વીકારી શકાય તેવાં છે.” એજ.

 “ડિક્ટેશન શિક્ષક” માં શું શું છે ?

૧] પાઠવાર અધરા શબ્દો.

૨] જોડણીના એકજ સરખા નિયમવાળા શબ્દો.

૩] કઠિન મળતા શબ્દોની તારવણી.

૪] જોડાક્ષર. ૫] મળતા જોડાક્ષર.

૬] પરીક્ષાના ડિક્ટેશનમાં આવનાર શબ્દો.

ઉપોદ્ધાત.

૧. વ્યાખ્યાનશૈલી અને પ્રશ્નોત્તરશૈલી એ શિક્ષણની બે પ્રસિદ્ધ પદ્ધતિ છે. તેમાંથી પ્રાથમિકશાળાના વિદ્યાર્થીઓના ઉપયોગ માટેની બુકો ઘણે ભાગે વ્યાખ્યાન પદ્ધતિએ રચેલી માલમ પડે છે. શિક્ષક તરીકેના મારા લાંબા અનુવભથી મને એમ માલમ પડ્યું કે શિક્ષિત શિક્ષકો પણ આ શૈલીની બુકોના ઉપયોગથી શિક્ષણમાં વ્યાખ્યાન શૈલીનોજ બહોળો ઉપયોગ કરે છે. એ શૈલી બાળ વિદ્યાર્થીઓના મગજને તરફી આપી તેમની બુદ્ધિ કસવામાં નિરુપયોગી છે, એટલુંજ નહિ પણ શિક્ષકોની વાણીનો વ્યય પણ ઘણીવાર વૃથા થતો હોવાથી તેમને પણ શારીરિક હાનિ ઉત્પન્ન કરનારી છે. આમ શિષ્ય અને શિક્ષક બંનેનો વૃથા કાળક્ષેપ થતો અટકાવવાને અજમાયશ તરીકે મેં પ્રથમ “ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળનો પ્રશ્નોત્તરમાળા.” અને ત્યાર પછી “મુઝબ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા” બહાર પડી હતી; તેનો સત્કાર થવાથી આ હિંદુસ્તાનની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા બહાર પડી.

૨. પ્રશ્નોત્તરમાળાના અભ્યાસ વેળા હંમેશા જરૂરી નકશાઓ નજર સામે રાખવાની ખાસ જરૂર છે.

૩. આ ચોપડીમાં ચોથા તથા પાંચમા ધોરણ માટે હિંદુસ્તાનની ભૂગોળના સામાન્ય જ્ઞાનના તમામ પ્રશ્નોનો સમાવેશ કર્યો છે,

રાજકીય, ઔદ્યોગિક, ઐતિહાસિક, વ્યાવહારિક અને ભૂતળ વિષયક ખીનાઓ ઉપરાંત આખોડવા અને સ્થળને લીધે ભોક સમુહ, તેમના ઉદ્યોગ અને પાક ઉપર શી અસર થાય છે તે દર્શાવી જ્યાં જરૂર જણાય ત્યાં કાર્ય કારણનો સંબંધ જોડવાની આ વિષયના શિક્ષણમાં જે ખાસ અગત્ય છે તેને મહત્વ આપવામાં આવ્યું છે.

૪. શિક્ષણશાસ્ત્રમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે પ્રશ્નોત્તરના ખાસ લક્ષણો ધ્યાનમાં રાખ્યાં છે, છતાં ચોપડીનું કદ બહુ વધી ન જાય તેટલા માટે જાણી જોઇને કેટલાક પ્રશ્નોત્તરો લાંબા રાખ્યા છે. જ્યાં તેમ જણાય ત્યાં શિક્ષક બધુઓ પ્રશ્નના ભાગ પાડી ઉત્તર મેળવવાનો વિવેક રાખશે એવી આશા છે.

૫. એથા તેમજ પાંચમા ધોરણની તથા મિડલસ્કૂલ સ્કોલરશિપ જેવી પરીક્ષાઓ લખાણથી થાય છે તે વખતે બાળકોમાં વિષયનું જ્ઞાન હોવા છતાં તેમના ઉત્તરો અનેક દોષને પાત્ર હોય છે, એવો પરીક્ષક સાહેબોનો અભિપ્રાય છે. જેથી પ્રશ્નોના ઉત્તરો કેવી રીતે આપવા તેનું બાળકોને આથી ખાસ જ્ઞાન થશે, એવો ઉદ્દેશ પણ પ્રશ્નોત્તર શૈલીની ચોપડી રચવામાં સમાવેશો છે. જેથી મને સંપૂર્ણ આશા છે કે એનો ઉપયોગ કરનાર શિક્ષક બધુઓ, વિદ્યાર્થીઓ અને તેમના સુચ વાલીઓ બુદ્ધિગાનના શિક્ષણમાં અવશ્ય વિજય પ્રાપ્ત કરશે.

તા. ૧૫ મી જુન સને ૧૯૨૦

તા. ૧૫-૮-૨૩

લિ. સેવક.

શાહપોર

મુરત.

}

છગનલાલ માતીરામ શાહ.

"મુખ્યશિક્ષક" વગેરેના કર્તા.

છગનલાલ મોતીરામ શાહકૃત.
ધારણ ચોથા, પાંચમા તથા ટ્રેનિંગ કોલેજના સ્કોપરો માટે

હિંદુસ્તાનની સામાન્ય ભૂગોળની

←→ પ્રશ્નોત્તરમાળા. →

સ. ૧. દેશ એટલે શું ?

જ. ૧. ધણા ઇલાકા, પ્રાંતો તથા દેશીરાજ્યો મળીને થએલો ભાગ.

સ. ૨. અ. હિંદુસ્તાન ક્યાં આવ્યો ? જ. એનો આકાર કેવો છે ?

જ. ૨. અ. ઓશિઆ ખંડની દક્ષિણમાંના ત્રણ મોટા દ્વીપકલ્પમાં વચ્ચે છે. જ. ત્રિકોણાકાર છે. એ ત્રિકોણનો પાયો હિમાલય અને શિરોબિંદુ કન્યાકુમારી ભૂશિર છે.

સ. ૩. હિંદુસ્તાનની પાહાડી હકીકત તથા નામ પાડવાનું કારણ લખો.

જ. ૩. એ દેશમાં પહેલાં આર્ય લોકો આવ્યા હતા તે પરથી આર્યાવર્ત, પછીથી ભારત રાજના નામ પરથી ભારતભૂમિ, ભારતવર્ષ કે ભારતખંડ. સિંધુ નદીપરથી પરદેશીઓએ હિંદ, હિંદુસ્તાન, હિંદી દ્વીપકલ્પ નામ આપ્યાં. અંગ્રેજોએ ઇંડિઆ નામ આપ્યું. અસલ એમાં રજપુતાનું રાજ્ય હતું, ત્યારપછી મુસલમાનોનું રાજ થયું, હાલમાં અંગ્રેજ સરકારનું રાજ છે. હાલના નામકાર મહારાજાધિરાજ પાંચમા ગયોજી છે.

૬] બાળવર્ગનો “ડિકટેશન શિક્ષક” જે આના.

સ. ૪. હિંદુસ્તાનની સીમા લખો.

જ. ૪. ઉત્તરે—હિમાલય, કારાકોરમ ને હિંદુકુશ પર્વત; પૂર્વે—ચીન, હિંદીચીન અને બંગાળનો ઉપસાગર; દક્ષિણે—હિંદી મહાસાગર; પશ્ચિમે—અફઘાનિસ્તાન, બલુચિસ્તાન ને અરબી સમુદ્ર.

સ. ૫. હિંદુસ્તાનનો વિસ્તાર કેટલો છે ?

જ. ૫. ૧૮ લાખ ચોરસ માઇલ છે. લંબાઇ ઉત્તરમાં કાશ્મીરથી દક્ષિણમાં કન્યાકુમારી જૂશિર સુધી ૨૦૦૦ માઇલ અને પહોળાઇ પૂર્વમાં આસામથી પશ્ચિમમાં બલુચિસ્તાન સુધી ૨૫૦૦ માઇલ છે.

સ. ૬. હિંદના કુદરતી મોટા ભાગ લખો.

જ. ૬. (૧) હિંદુસ્તાન (ઉત્તર હિંદુસ્તાન). (૨) દક્ષિણ હિંદુસ્તાન, (દક્ષિણ) એ બે ભાગોની વચ્ચે વિધ્યાચળ ને નર્મદા નદી આવેલી છે.

સ. ૭. ઉત્તર હિંદુસ્તાનના કુદરતી ભાગ ગણાવો.

જ. ૭. (૧) હિમાલયની તળેટીનો ઢળતો પ્રદેશ. (૨) સિંધુ નદીનો પ્રદેશ. (૩) રણનો પ્રદેશ. (૪) મધ્ય હિંદુસ્તાન અને થોડો રજપુતસ્તાનનો ઉચો પ્રદેશ. (૫) ગંગાનો પ્રદેશ. (૬) અરવલ્લનો પ્રદેશ.

સ. ૮. દક્ષિણ હિંદુસ્તાનના કુદરતી ભાગ ગણાવો.

જ. ૮. (૧) નર્મદાનો પ્રદેશ. (૨) શુદ્ધ દક્ષિણ. (૩) પૂવ કિનારાનો નિચાણ પ્રદેશ. (૪) પશ્ચિમ કિનારાનો નિચાણ પ્રદેશ.

પહેલી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” અહીં આના. [૬

- સ. ૯. હિંદુસ્તાનમાં કેટલી તરેહનાં રાજ્યો છે તે તે ક્યાં ક્યાં ?
- જ. ૯. ચાર તરેહનાં. (૧) બ્રિટિશ સરકારનો ખાલસા મુલક. (૨) દેશી સ્વતંત્ર રાજ્યો. (૩) પરદેશી સ્વતંત્ર રાજ્યો. (૪) દેશી ખંડીઆ રાજ્યો.
- સ. ૧૦. ખાલસા મુલકનું, સ્વતંત્ર દેશી રાજ્યોનું, પરદેશી સ્વતંત્ર રાજ્યોનું અને ખંડીઆ દેશી રાજ્યોનું ક્ષેત્રફળ કેટલું છે ?
- જ. ૧૦. બ્રિટિશ સરકારના તાબાના મુલકનું ૧૦ લાખ ચોરસ માઇલ; સ્વતંત્ર દેશી રાજ્યોનું ૧૮ લગ્ગર ચોરસ માઇલ પરદેશી સ્વતંત્ર રાજ્યોનું ૧૮ સો ચોરસ માઇલ અને દેશી ખંડીઆ રાજ્યોનું ૭ લાખ ૩૦ લગ્ગર ચોરસ માઇલ છે.
- સ. ૧૧. બ્રિટિશ હિંદના રાજકીય ભાગ, રાજધાની, અધિકારી અને અધિકારીના હવા ખાવાખાવાના સ્થળ સાથે લખો.

ચોથા ધોરણ માટે અઘાપિ ખહાર ન પડેલી એવી

 મુખર્ષ ઈલાકાની ભૂગોળની

પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૫૫ આના.

અભિપ્રાયો વાંચી, એક વખત મંગાવી ખાત્રી કરો.

હર્તા-છગનલાલ માતીરામ શાહ. શાહપોર-મુરત.

૧૦] બીજી ચોપડીનો "ડિક્ટેશન શિક્ષક" ત્રણ આના.

જ. ૧૧. રાજકીય ભાગનું નામ.	રાજધાની	અધિકારી.	હવાખાવા નું સ્થળ.
૧. મુંબઈ ઇલાકાત	મુંબઈ	ગવર્નર	મહાબળેશ્વર
૨. મદ્રાસ ઇલાકા	મદ્રાસ	ગવર્નર	ઉતાકામંદ
૩. બંગાળા ઇલાકા	કલકત્તા	ગવર્નર	દાર્જિલિંગ
૪. બહાર, ઓરિસા ને છોટાનાગપુરના પ્રાંતો	પટણા	લેફ્ટેનન્ટગવર્નર	રાંચી
૫. આંધ્રા ને અયોધ્યાના સંયુક્ત પ્રાંતો	અલાહાબાદ	લેફ્ટેનન્ટગવર્નર	નૈનિતાલ
૬. પંજાબ પ્રાંત	લાહોર	લેફ્ટેનન્ટગવર્નર	સિમલા
૭. બ્રહ્મદેશ	રંથુન	લેફ્ટેનન્ટગવર્નર	
૮. અંદામાન ને નિકોબાર	પોર્ટબ્લેર	ચીફ કમિશનર	
૯. આસામ પ્રાંત	ગૌહત્તી	ચીફ કમિશનર	સીલોંગ
૧૦. દિલ્હી જિલ્લો	દિલ્હી	ચીફ કમિશનર	સીમલા
૧૧. વાયવ્ય સરહદનો પ્રાંત	પેશાવર	ચીફ કમિશનર	
૧૨. બ્રિટિશ બલુચિસ્તાન	કવેટા	ચીફ કમિશનર	
૧૩. અજમેર ને મહેરવાડા	અજમેર	ચીફ કમિશનર	આબુ
૧૪. મધ્યપ્રાંતો ને વરાહ	નાગપુર	ચીફ કમિશનર	પંચમહી
૧૫. કુર્ગપ્રાંત	મર્કરા	ચીફ કમિશનર	બાંગલોર

નું ૧૫ પ્રકારના વિશેષ જ્ઞાન માટે મુંબઈ ઇલાકાતની (ચોથા
ધોરણનો) ભગેળનો મહાસરખાળો જુઓ.

સ. ૧૨. દેશી સ્વતંત્ર રાજ્ય રાજધાની સાથે લખો.

જ. ૧૨. ૧. નેપાળ - ખટમંડુ } અંગ્રેજ સરકાર તરફથી રેસિડન્ટ
૨. હુતાન-પુનાખા } રહે છે. પણ તે રાજકાજમાં હાથ
ખાલતા નથી.

સ. ૧૩. પરદેશી સ્વતંત્ર રાજ્યો કયા કયા લોકનાં છે ? તેમના સંસ્થાન કયા કયા છે ને તે ક્યાં છે તથા રાજધાનીનું શહેર ને તેમાં કયો અધિકારી રહે છે તે લખો.

જ. ૧૩. ૧. ફ્રેંચ સંસ્થાનો-પોંડિચેરી, યાનાન, કારીકલ, માહી એ મદ્રાસ ઇલાકામાં અને ચંદ્રનગર બંગાળામાં છે, રાજધાની પોંડિચેરી છે તેમાં ફ્રેંચ ગવર્નર જનરલ રહે છે, એમાં પાંચમીશો છે.

૨. પોર્ટુગીઝનાં સંસ્થાનો-ગોવા, દમણ ને દીવ એ મુંબઈ ઇલાકામાં છે. રાજધાની ગોવા છે તેમાં પોર્ટુગીઝનો ગવર્નર જનરલ રહે છે.

સ. ૧૪. અ. હિંદુસ્તાનના ઉપરી અધિકારીને શું કહે છે ? તેમનું નામ શું ? બ. તેમની નીમણૂક કોણ કરે છે ?

જ. ૧૪. અ. વાઈસરૉય અથવા ગવર્નર જનરલ. લોર્ડ રાડિંગ, બ. નામદાર રાહેનશાહ પાંચમા જ્યોર્જ.

સ. ૧૫. અ. હિંદુસ્તાનની રાજધાનીનું શહેર કયું ? બ. વાઈસરૉય સાહેબ હવા ખાવા ક્યાં જાય છે ?

જ. ૧૫. અ. દિલ્લી. બ. સીમલા.

૧૨] ચોથી ચોપડીનો "ડિક્ટેશન શિક્ષક" ચાર આના.

સ. ૧૬. દેશી ખંડીઆ રાજ્યો, રાજધાની, રાજની જાત, અંગ્રેજ સરકાર તરફનો અધિકારી તથા તેનું સદર રટેશન લખો.

જ. ૧૬ દેશી રાજ્યનું નામ.	રાજ- ધાની	રાજકર્તા- ની જાત.	અંગ્રેજ અધિકારી	અંગ્રેજ અધિ- કારીનો મુકામ.
૧. નિઝામનું રાજ્ય	હૈદરાબાદ	મુસલો	રેસિડન્ટ	સિકંદરાબાદ
૨. મહેસુરનું રાજ્ય	મહેસુર	રજપુત	રેસિડન્ટ	ખાંગલોર
૩. ગાયકવાડનું રાજ્ય	વડોદરા	મરાઠા	રેસિડન્ટ	વડોદરા
૪. કાશ્મીરનું રાજ્ય	શ્રી નગર	રજપુત	રેસિડન્ટ	શ્રીનગર

સ. ૧૭. મોટી એજન્સિઓ અંગ્રેજ અધિકારી અને તેના મુકામ લખો.

જ. ૧૭ એજન્સિનું નામ	અંગ્રેજ અધિકારી	અંગ્રેજ અધિ- કારીનો મુકામ
૧ રજપુતાના એજન્સિ	એજન્ટ ટુ ધ ગવર્નર જો	અજમેર
૨ મધ્યહિંદ એજન્સિ	એજન્ટ ટુ ધ ગવર્નર જો	ઇંદોર
૩ બલુચિસ્તાન એજન્સિ	એજન્ટ ટુ ધ ગવર્નર જો	કવેટા
૪ વાયવ્યસરહદ પ્રાંતની એજન્સિ.	એજન્ટ ટુ ધ ગવર્નર જનરલ	પેશાવર

સ. ૧૮. હિંદમાં આવેલા પર્વતો ગણાવો અને તે ક્યાં આવ્યા તે લખો.

જ. ૧૮. ૧. હિમાલય-એ દુનિયામાં. ૭માં ૭મો પર્વત હિંદુ-
સ્તાનની ઉત્તરે છે, ૨. શિવાલિક-ગંગા ને ખીચા

પાંચમી થોપડીના "ડિક્ટેશન શિક્ષક" થાર આના. [૧૭]

નદીની વચ્ચે. ૩. હાશકોરમ, ૪. હિંદુકુશ એ બંને હિંદના વાયવ્ય કોણમાં. ૫. મુલેમાન-હિંદની પશ્ચિમે હિંદુસ્તાન ને અફઘાનિસ્તાનની વચ્ચે. ૬. હાલા-હિંદની પશ્ચિમે, સિંધ ને બલુચિસ્તાનની વચ્ચે. ૭. અરવલ્લી રજપુતસ્તાનમાં. ૮. વિંધ્યાચળ-ઉત્તર હિંદુસ્તાન અને દક્ષિણ હિંદુસ્તાનની વચ્ચે. ૯. સાતપુડા-નર્મદા ને તાપી નદીની વચ્ચે. ૧૦. સહ્યાદ્રિ (પશ્ચિમઘાટ)-દક્ષિણ હિંદુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારાપર. ૧૧. પૂર્વઘાટ-દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમાં પૂર્વ કિનારાપર. ૧૨. નીલગિરિ-ખેસુરની દક્ષિણે, એ પશ્ચિમઘાટ અને પૂર્વઘાટને જોડે છે. ૧૩. અનમલાઈ. ૧૪. કારકેમમ. ૧૫. પાલની-નીલગિરિની દક્ષિણે. ૧૬. પતકોઈ-અલ્લદેશની પશ્ચિમ સરહદ. અલ્લદેશ ને આસામની વચ્ચે. ૧૭. નાગા. ૧૮. આસ્થા, ૧૯ ગારો-આસામમાં. એ પતકોઈ હુગરના ફાંટાઓ છે. ૨૦. આરાકાનચોમા, પેગુચોમા અને ટિનાસરીમચોમા અલ્લદેશમાં.

સ. ૧૯. હિંદમાંથી જમીન માગે આવવા જવાના માગે (ઘાટ) ગણાવે.

જ. ૧૯ ૧. ખેલનઘાટ-હાલા પર્વત ઓળંગી. બલુચિસ્તાન જવાનો. ૨. ખેઅરઘાટ અને ૩. કુરમઘાટ-મુલેમાન પર્વત ઓળંગી અફઘાનિસ્તાન જવાના. ૪. અરમુલા. ને ૫. પીરપંજલ-એ બે ઘાટ કાશ્મીર જવાના. ૬. કારા-કેરમઘાટ-કાશ્મીરમાંથી ચિનાઈ તુર્કસ્તાનમાં જવાનો. ૭. બેલાપલાઘાટ-હિમાલય ઓળંગી સીકીમમાં થઈ ટિબેટ

૧૪] આગવર્ગનો “મુખગણિત શિક્ષક” હોઠ આવે.

જવાનો. ૮. આસામના ઇશાન કોણમાંથી હવેલા બ્રહ્મ-
દેશમાં જવાનો. ૯. ચિતેગાવને રસ્તે આરાકાનમાં થઇ
નીચલા બ્રહ્મદેશમાં જવાનો.

સ. ૨૦. હિંદમાં આવેલા પર્વતોનાં શિખરો કહો.

જ. ૨૦. હિમાલયનાં-૧. એવરેસ્ટ (ગૌરીશંકર) એ હંચામાં હંચું
શિખર ૨૮૦૦૨ ફુટ હંચું છે. ૨. ધવલગિરિ.
૩. કાંચનગંગા. ૪. ચમલારી. ૫. ગંગોત્રી. ૬. જન્મોત્રી.
૭. કૈલાસ. સુલેમાનનું- તખ્તે સુલેમાન. અરવલ્લીનું-
આબુ. સાતપુડાનું-પંચમડી. પશ્ચિમઘાટ (સલાદ્રિ)નું-
મહાબળેશ્વર, માયેરાન, નીલગિરિનાં-ઉતાકમંડ,
હાદાખેરા.

સ. ૨૧. હિંદમાં આવેલા મુખ્ય હવાખાવાનાં સ્થળો લખો.

જ. ૨૧. મુખ્ય ઇલાકામાં-આબુ, માયેરાન, મહાબળેશ્વર, પંચમની.
મદ્રાસ ઇલાકામાં-ઉતાકમંડ ને ડીડીમત્ર. બંગાળા
ઇલાકામાં-દાર્જિલિંગ. છોટાનાગપુરમાં-રાંચી આથા ને
અયોધ્યાના સંયુક્ત પ્રાંતોમાં-દેહરાદુન ને નૈતિલાલ.
પંજાબમાં-સીમલા ને મરી. આસામમાં-સીલોંગ. મધ્ય
પ્રાંતમાં-પંચમડી ને સાગર. રજપુતાના એજન્સિમાં
આબુ.

સ. ૨૨. હિંદમાં આવેલાં મેદાનો લખો.

જ. ૨૨. ૧. ગંગા નદીનું મેદાન. ૨. સિંધુ નદીનું મેદાન.
૩ પૂર્વઘાટ અને કિનારા વચ્ચેનું મેદાન. ૪. પશ્ચિમઘાટ અને
કિનારા વચ્ચેનું મેદાન.

પહેલા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” ૧૧૧૧ આના. [૧૫

સ. ૨૩. જ. ઉચ્ચ પ્રદેશ એટલે શું ? જ. હિંદમાંના ઉચ્ચ પ્રદેશ લખો.

જ. ૨૩. જ. પહાડોપર આવેલા મેદાનને ઉચ્ચ પ્રદેશ કહે છે,
જ. ૧. મધ્ય હિંદુસ્તાનનો ઉચ્ચ પ્રદેશ. ૨. માળવાનો ઉચ્ચ પ્રદેશ એ વિધ્યચળની ઉત્તરમાં છે. ૩. દક્ષિણનો ઉચ્ચ પ્રદેશ એ સાતપુડાની દક્ષિણમાં છે. ૪. મહેસુરનો ઉચ્ચ પ્રદેશ.

સ. ૨૪. ખીણ એટલે શું ?

જ. ૨૪. જે પર્વત કે ડુંગર વચ્ચેની નિચાણ જગા.

સ. ૨૫. હિંદમાં આવેલી ખીણો ગણાવો,

જ. ૨૫. ૧ નર્મદાની ખીણ. ૨. વર્ધા ને વેનમંગાની ખીણ. ૩. મહાનદીની ખીણ. ૪. જમનાની ખીણ. ૫. કાંમરાની ખીણ. ૬. કાશ્મીરની ખીણ. ૭. આસામની ખીણ. ૮. હિમાલયની ખીણ. ૯. બ્રહ્મદેશની ખીણ.

સ. ૨૬. હિંદમાં આવેલાં રણ લખો,

જ. ૨૬. ૧ કચ્છમાં-કચ્છનું ૨. સિંધમાં-થરપારકરનું. ૩. રજપુસ્તાનમાં-જેસલમીરનું.

સ. ૨૭. હિંદુસ્તાનની મુખ્ય નદીઓ ગણાવો.

જ. ૨૭. સિંધુ (૨૦૦૦), ગંગા (૧૫૦૦), બ્રહ્મપુત્રા (૧૮૦૦), નર્મદા (૮૦૦), તાપી (૪૫૦), મહા (૫૨૦), ગોદાવરી (૯૦૦), કૃષ્ણા (૮૦૦), કાવેરી (૪૭૦), ધરાવદી (૧૦૦૦), સાલવીન, સિતાંગ.

૧૬] ખીજ ધોરણનો "મુખગણિત શિક્ષક" જે આના.

સ. ૨૮. ઉપલી નદીઓ ક્યાંથી નીકળી ક્યાં ક્યાં પ્રાંતોમાં વહી કાને મળે તે લખો.

જ. ૨૮. નદીનું નામ	ક્યાંથી નીકળે છે.	ક્યાં ક્યાં પ્રાંતોમાં વહે છે.	કાને મળે છે.
૧. સિંધુ+	હિમાલય	કાશ્મીર પંજાબ અને સિંધમાં	અરબીસમુદ્ર
૨. ગંગા-	હિમાલય	આસામ ને અયોધ્યાના સંયુક્ત પ્રાંતો તથા બંગાળામાં	બંગાળી ઉપસાગર
૩. બ્રહ્મપુત્ર	હિમાલય	આસામ ને બંગાળામાં	"
૪. નર્મદા	વિંધ્યાચળ	મધ્યપ્રાંતો, મધ્યહિંદ એન્જન્સિસ તથા ગુજરાતમાં	અંભાતના અખાત
૫. તાપી	સાતપુડા	મધ્યપ્રાંત, ખાનદેશ ને ગુજરાત	અરબીસમુદ્ર
૬. મહા	અસ્તરના ડુંગર	બહાર ને ઓરિસામાં	બંગાળી ઉપસાગર
૭. ગોદાવરી	સહ્યાદ્રિ	મહારાષ્ટ્ર, નિજામનું રાજ્યને મદ્રાસ ઈલાકામાં	"
૮. કૃષ્ણા	સહ્યાદ્રિ	"	"
૯. કાવેરી	સહ્યાદ્રિ	મહેસુર ને મદ્રાસ ઈલાકામાં	"
૧૦. ઇરાવદી	પેગુયોમા	બ્રહ્મદેશ	આર્તાવાનો અખાત
૧૧. સાલવીન	પેગુયોમા	બ્રહ્મદેશ	
૧૨. સિતાંગ	પેગુયોમા	બ્રહ્મદેશ	

+ સિંધુ એ હિમાલયમાંથી નીકળી કાશ્મીર, પંજાબ ને સિંધમાં વહી અરબી સમુદ્રને મળે છે. આ મુજબ હરેક નદી માટે સમજવું.

ભાગવર્ષનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” દોઢ આનો. [૧૭]

સ. ૨૯. નદીની શાખા એટલું ઘું ? જ. ૨૯. મોટી નદીમાંથી પાણીમાં ફાંટો નીચી નદીની પેઠે જુદો વહેતો હોય તે.

સ. ૩૦. ગંગા, અક્ષપુત્રા ને ઇરાવદીની શાખા જાઓ.

જ. ૩૦. ગંગા-૧. પશ્ચિમ કે પાડા, ૨. ભગીરથી એ દક્ષિણમાં જતાં હુગલી નામથી ઓળખાય છે.

અક્ષપુત્રા—એ ટિબેટમાં સાંપુ નામથી ઓળખાય છે, પશ્ચિમ ફાંટો જમના ને પૂર્વે ફાંટો અક્ષપુત્રા નામે ઓળખાય છે. અક્ષપુત્રાના ફાંટાને સુરમા નદી મળે છે પછી એ ફાંટો મેધના નામથી ઓળખાય છે.

ઇરાવદીની શાખા-૧. રંગુન, ૨. બાસીન.

સ. ૩૧. સિંધુ, ગંગા, જમના, ગોદાવરી, કૃષ્ણાને કઈ કઈ નદીઓ મળે છે?

જ. ૩૧. સિંધુને—જેલમ, ચિનાબ, રાવી, બીઆસ, સતલજ (ધાર) ને કાબુલ. ગંગાને—જમના, ગોમ્તા, રામગંગા, ગોમતી, ગોમરા, ગંદકી, કુશી ને શોણ.

જમનાને—ચંબલ, સિંધ ને બટવા

ગોદાવરીને—પ્રાણહિતા (પેનગંગા, વાઇનગંગા ને વધી) માંબર.

કૃષ્ણાને—બીમા, પંચગંગા, વારણા; તુંગભદ્રા, ઘટપ્રભા ને મલપ્રભા.

સ. ૩૨. સિંધુ, ગંગા, અક્ષપુત્રા, નર્મદા, તાપી, મહા, ગોદાવરી, કૃષ્ણા, કાવેરી, ઇરાવદી જમના, સલ્લતજ ને ગોમરા નદીપર આવેલાં સહેરા જાઓ.

જ. ૩૨. સિંધુ—ભાકડ, અટક, કલામગ, ડેરાઇસ્માલખાન, ડેરા ગાઢખાન, મિહનગઢ, મિહનપુર, સહાર, બમર, રાહરી,

૧૮] પહેલા પાંચનો "મુખ્યગણિત શિક્ષક" શાા આના.

હૈદરાબાદ, મિયાની, કોટ્ટી, ઠકા, કરાંચી, શાહમંદર.
ગંગા-બદ્રીનાથ, હરદ્વાર, મીરત, કનોજ, કાનપુર,
અલાહાબાદ, મીરજપુર, કાશી, ગાજપુર, પટણા,
મોગીર, ભામણપુર, રાજમહાલ, મુશીંદાબાદ.

અદાપુત્રા-તેજપુર, ગૌહતી, ઢાકા,

નર્મદા-જમલપોર, હુસંગાબાદ, ચાંદોદ, બરૂચ.

તાપી-બરહાનપુર, ધલીયપુર, હુસાવળ, સુરત, રાંદેર.

મહા-સંમલપુર, કટક, જગન્નાથપુરી.

ગોદાવરી-નારાક, પૈટ્ય, રાજમહેન્દ્રો, યાનાન.

કૃષ્ણા-સાંગલી, મીરજ, જમખંડી, મછલીપટ્ટણ.

કાવેરી-શ્રીરંગપટ્ટણ, ત્રિચિનોપલ્લી, ત્રાંકવીઆર.

ધરાવદી-ગ્રામ, રંગુન.

જમના-સ્થાનેશ્વર, દિંદહી, મથુરા, આગ્રા, છટાવા,
કાદપી ને અલાહાબાદ.

સતલજ-(ધારા) હુધિઆના, ફિરોજપુર ને ભાવલપુર.

ગોગરા-(સરયુ)-અયોધ્યા.

સ. ૩૩ હિંદમાં આવેલી પવિત્ર નદીઓ લખો.

જ. ૩૩. ગંગા, જમના, ગોદાવરી, નર્મદા, તાપી કૃષ્ણા, સરસ્વતી.

સ. ૩૪. કઈ કઈ નદીમાંથી નહેરો કાઢેલી છે ?

જ. ૩૪. સિંધુ, સતલજ, જમના, ગંગા, કાવેરી, તુંગભદ્રા, કૃષ્ણા.

સ. ૩૫. કઈ કઈ નદીઓના મુખ આમળા ડેહડા છે ?

જ. ૩૫. અદાપુત્રા, સિંધુ, ગંગા, ધરાવદી, મહા, ગોદાવરી, કૃષ્ણા ને કાવેરી.

બીજા પાઠ્યુનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” એ આના. [૧૬]

સ. ૩૬. જ, દોઆમ એટલે શું ? જ. પંજામ એટલે શું.

જ. ૩૬. જ. એ નદીની વચ્ચેનો પ્રદેશ તે દોઆમ. જ. પાંચ નદી વચ્ચેનો પ્રદેશ તે પંજામ.

સ. ૩૭. હિંદુસ્તાનમાં કયા કયા દોઆમ છે તે તે કઈ કઈ નદીની વચ્ચે આવેલા છે ?

જ. ૩૭. ૧ સિંધસાગર—સિંધ ને જલમ ૨. જેચ અથવા ચેજ—જલમ ને ચિનાબ. ૩. રેચના—ચિનાબ ને રાવી. બારી—રાવી ને બીઆસ. ૫ બાલધર—બીઆસ ને ૬ સતલજ. રોહીલખંડ—ગંગા ને જમના

સ. ૩૮. હિમાલયમાંથી નીકળનારી નદીઓ લખો.

જ. ૩૮. સિંધુ, જલમ, ચિનાબ, રાવી, બીઆસ, સતલજ, ગંગા, જમના, ગોગરા, રાપતી, ગંદકી, કુશી ને બ્રહ્મપુત્રા.

સ. ૩૯. સહ્યાદ્રિ (પશ્ચિમઘાટ)માં કઈ કઈ નદીનાં મૂળ છે ?

જ. ૩૯. ગોદાવરી, કૃષ્ણા, બીમા, તુંગભદ્રા, કાવેરી.

સ. ૪૦. બંગાળી હિપસાગર, અરબી સમુદ્ર, ખંભાતનો અખાત અને માર્તામાનના અખાતમાં કઈ કઈ નદીનાં મુખ પડે છે. ?

જ. ૪૦. બંગાળી હિપસાગર—બ્રહ્મપુત્રા, ગંગા, મદા, ગોદાવરી, કૃષ્ણા. કાવેરી. અરબી સમુદ્ર—સિંધુ. તાપી ને ભાદર. ખંભાતનો અખાત—સામરમતી, મહી ને નર્મદા. માર્તામાનનો અખાત—ધરાવદી, સિતાંગ, સાલવીન.

સ. ૪૧. ઉત્તરમાંથી નીકળી દક્ષિણમાં મળનારી નદીઓ લખો.

જ. ૪૧. હિમાલયમાંથી નીકળનારી નદીઓ, ધરાવદી, સિતાંગ, સાલવીન,

૨૦] ત્રીજા ધોરણનો “સુખગણિત શિક્ષક” મહી આના.

- સ. ૪૨. પૂર્વમાંથી નીકળી પશ્ચિમમાં જનારી નદીઓ લખો.
- જ. ૪૨. નર્મદા, તાપી, ભાદર.
- સ. ૪૩. પશ્ચિમમાંથી નીકળી પૂર્વમાં મળનારી નદીઓ ગણાવો.
- જ. ૪૩. મહા, ગોદાવરી, કૃષ્ણા, કાવેરી.
- સ. ૪૪. દક્ષિણમાંથી નીકળી ઉત્તરમાં મળનારી નદીઓ ગણાવો.
- જ. ૪૪. અંબલ, સિંધ, અટવા, શેલ્યુ.
- સ. ૪૫. જળક્ષેપક પ્રદેશ (જળાશય) ની વ્યાખ્યા લખો. હિંદમાંના જળક્ષેપક પ્રદેશ ગણાવો.
- જ. ૪૫. જે ઉંચી જમણોથી જુદી જુદી દિશામાં પાણી વહે છે તેઠેકાણાને જળાશય (જળક્ષેપક) પ્રદેશ કહે છે. સિંધુનો અને ગંગાનો.
- સ. ૪૬. હિંદના કિનારા લખો.
- જ. ૪૬. ૧. અરબદેશનો કિનારો-૨. પૂર્વ કિનારો-એનો દક્ષિણ ભાગ કોરોમાંડળ નામના જુના શહેર પરથી કોરોમાંડળ કિનારાના નામથી ઓળખાય છે. ૩. પશ્ચિમ કિનારો. એનો દક્ષિણ ભાગ ગોવાની દક્ષિણેથી દન્યાકુમારી બૃશિર સુધીનો મલબાર કિનારાના નામથી ઓળખાય છે. દક્ષિ હિંદુસ્તાનના કિનારાની લંબાઈ ચાર હજાર માઇલ છે.
- સ. ૪૭. કોરોમાંડળ કિનારે આવેલાં બંદરો ગણાવો.
- જ. ૪૭. મછલીપટ્ટણ, મદ્રાસ, પોરેચેરી, કારીકલ, નેમપટ્ટણ અને તુતિકોરીન.
- સ. ૪૮. મલબાર કાંઠે આવેલાં બંદરો ગણાવો.
- જ. ૪૮. કારવાર, કુમટે, હોનાવર, મેંગલુર, મનાનોર, માલી કાલીકર, કોચીન અને ત્રિવેન્દ્ર.

ઘોષા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” બાર આના. [૨૧]

સ. ૪૯. હિંદુસ્તાનની બુધિરો લખો.

જ. ૪૯. કરાંચી પાસે-માંડ, દારકા પાસે-જગતપોઈ, ગોવા પાસે-કેમરામાસ, હિંદુસ્તાનની છેક દક્ષિણે-કન્યાકુમારી ઓરિસા કિનારે-પાલમાયરા, અહરદેશની પશ્ચિમે-નિઝેસ.

સ. ૫૦. હિંદમાં આવેલા સમુદ્ર, અખાત તથા ઉપસાગર ગણાવો.

જ. ૫૦. સમુદ્ર-અરબી એ હિંદુસ્તાનની પશ્ચિમમાં; અખાત-કચ્છનો ને ખંભાતનો મુખ્ય ઇલાકામાં; મનારનો-હિંદુસ્તાનની દક્ષિણમાં; માર્તાબ્દાનનો-અહરદેશની દક્ષિણે. ઉપસાગર-બંગાળી પૂર્વમાં મદ્રાસ ઇલાકા ને અહરદેશની વચ્ચે.

સ. ૫૧. અ. સામુદ્રધુનીની વ્યાખ્યા આપો. જ. હિંદમાં કયું સામુદ્રધુની છે ને તે ક્યાં આવી.

જ. ૫૧. અ. પાણીના બે મોટા ભાગને સાંધનારો પાણીનો નાનું ભાગ. જ. પાક (પાલક) એ હિંદુસ્તાન અને લંકાની વચ્ચે મનારાના અખાત ને બંગાળી ઉપસાગરને જોડે છે.

સ. ૫૨. હિંદના બેટા લખો.

જ. ૫૨. લક્ષદ્વીપ અને માલદ્વીપ-હિંદી મહાસાગરમાં પશ્ચિમ કિનારાપર; સિલોન (લંકા)-હિંદુસ્તાનની દક્ષિણમાં; રામેશ્વર-હિંદુસ્તાન અને સિલોનની વચ્ચે, અંદામાન ને નિકોબાર-પૂર્વ તરફ બંગાળી ઉપસાગરમાં; મેગુહદ્વીપો અંદામાન ને ટિનાસરીમની વચ્ચે.

સ. ૫૩. હિંદમાં દ્વીપકલ્પ કયા કયા છે ?

જ. ૫૩. હાલિઆવાક ને દક્ષિણહિંદુસ્તાન, હિંદુસ્તાન એ પશ્ચિમ દ્વીપકલ્પ છે.

૨૨] પાંચમા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

સ. ૫૪. હિંદના સરોવર ગણાવે, અને તે કયાં આવ્યાં તે લખો.

જ. ૫૪. પાદતી, માન, રાવણહુદ-હિમાલય પર્વતમાં મીઠા પાણીનાં, લુક્કર-કસ્મીરમાં. સાંમર-રજપુતસ્તાનમાં ખારા પાણીનું. મંચર-સિંધમાં. લુનાર-વરાડ પ્રાંતમાં ખરા પાણીનું. ચીલકા ને પુલીકટ-મદ્રાસ ઇલાકામાં ખારા પાણીનાં. કોલર-ગોદાવરી ને કૃષ્ણાના મુખની વચ્ચે હિંદુસ્તાનમાં મોટામાં મોટું મીઠા પાણીનું સરોવર છે.

સ. ૫૫. હિંદના કયા કયા ભાગમાં કયાં કયાં પવિત્ર સ્થળો આવ્યાં છે તે લખો.

જ. ૫૫. મુખ્ય ઇલાકામાં-દ્વારકા, પ્રભાસપાટણ, અંબાજી, સિદ્ધપુર, ગીરનાર, શેત્રુંજી, ડાકોર, ચાંદોદ, બહુધાન, નાશિક, પંઢરપુર, ગોધણ, મદ્રાસ ઇલાકામાં-શ્રીરંગમ, છેક દક્ષિણમાં-રામેશ્વર; બહારમાં-ગયા, ઓરિસામાં-જગન્નાથપુરી, છોટાનાગપુરમાં-પારસનાથ (જૈન લોકનું) સચુક્તપ્રાંતોમાં-હરદ્વાર, બદ્રીનાથ, અલાહાબાદ (પ્રયાગ), કાશી (બનારસ), મથુરા, વૃંદાવન. પંજાબમાં-શીખ લોકનું અમૃતસર. અજમેરમાં-મુસલમાનનું અજમેર. રજપુતાના એજન્સિમાં-આણ, શ્રીનાથજી, પુષ્કરજી, એકલિંગજી.

સ. ૫૬. જૈનનાં, પારસીનાં, મુસલમાનનાં ને શીખ લોકોનાં જગ્યાનાં સ્થળ લખો.

જ. ૫૬. જૈનનાં-આણ, ગીરનાર, પાલિતાણા, ને પારસનાથ, પારસીનું-હદવાડા. મુસલમાનનાં-પેટલાદ, વીરપુર, ને અજમેર, શીખનું-અમૃતસર.

બાળપોથીનો "ડિક્ટેશન શિક્ષક" નો આના. [૨૬]

- સ. ૫૭. ચારે દિશામાં આવેલાં જાત્રાનાં સ્થળ લખો.
- જ. ૫૭. ઉત્તરમાં-હરદ્વાર. પૂર્વમાં-જગન્નાથપુરી (પુરી).
દક્ષિણમાં-રામેશ્વર. પશ્ચિમમાં-દ્વારકા.
- સ. ૫૮. હિંદમાંનાં રણક્ષેત્રો (લડાઈનાં સ્થળો) લખો.
- જ. ૫૮. મુંબઈ ઇલાકામાં-સોમનાથ પાટણ, અમદાવાદ, વડોદરા,
અહમદનગર, ખડા, ખડકી, તાલીકોટ, મદ્રાસ ઇલાકા-
માં-અંબુર, આણ્વી, વાંદીવાશ, આર્કાટ, પોલિશેર, પોર્તો-
નોવો. બંગાળામાં-ખરાકપોર, પ્લાસી. બહારમાં-બક્સર.
પંજાબમાં-પાણીપત, સ્થાનેશ્વર, કુશ્મિર, અલિવાલ,
સોમ્નાથ. દિગ્ગજશહેર, મુઝકી, ગુજરાત, ત્રિલોચનવાળા.
નિજામના રાજ્યમાં-આસાઇ. મહેસુરમાં-શ્રીરંગપટ્ટણ.
- સ. ૫૯. હિંદમાં આવેલી હરકરની ઓવણીઓ લખો.
- જ. ૫૯. મુંબઈ ઇલાકામાં-જોકોબાબાદ, કરાંચી, બૂબ, રાજકોટ,
વઢવાણ, અમદાવાદ, ડીસા, વડોદરા, નસીરાબાદ, ખડકી,
અહમદનગર, સતારા, ખેલગામ, મુંબઈ; મદ્રાસ ઇલાકામાં
-મદ્રાસ, બલ્હારી, ત્રિચિનાપલી; બંગાળામાં-કલકત્તા.
ખરાકપોર; અયોધ્યામાં-ફૈઝાબાદ. આઝમ પ્રાંતમાં-
કાનપુર, અલાહાબાદ, મીરત; પંજાબમાં-મિયાનમીર,
અંબાલા, દિલ્હી, મુલતાન, રાવળપીંડી તે સિયાળકોટ,
વાયવ્ય સરહદનો પ્રાંત-પેશવર; બલુચિસ્તાનમાં-
કવેટા. મહેસુરમાં-ખાંડેશ્વર. મધ્યપ્રાંત તે વરાહમાં-
કામરી, સાગર. મધ્ય હિંદ એજન્સીમાં-મદુ, નીમચ,
નિજામના રાજ્યમાં-સીકંદરાબાદ તે ખેલારમ.

૨૪] પહેલી ચોપડીનો "ડિક્ટેશન શિક્ષક" અહીં આના.

સ. ૬૦. હિંદની આમોહવા લખો.

જ. ૬૦, ત્રાવણકોર, મલબાર અને કાલિકાદેશના કિનારાપર-
ભેજવાળી અને શિઆળા તથા ઉનાળામાંની ગરમીમાં બહુ
ફેર નહિ એવી. પંજાબ અને સિંધમાં-સુકી અને
શિઆળામાં ધણી ઠંડી તથા ઉનાળામાં ધણી ગરમી એવી.
આસામના હિંચા કુંગરો તથા કારવારના કિનારા
પાસેના કુંગરો પર-વધારે વરસાદવાળી હવા.

સ. ૬૧. હિંદની હવા અને તેની લોકોપર શું અસર થયેલી છે ?

જ. ૬૧. (૧) ઉત્તર ગુજરાત. સિંધ અને રજપુતસ્થાનમાં ટાઢ ને
તાપ વધારે પડે છે તથા હવા સુકી છે, તેથી ત્યાંના
લોકો કઠાવર ને મજબૂત છે. (૨) દક્ષિણ ગુજરાતમાં
ટાઢ ને તાપ મધ્યમસર પડે છે, તથા જમીન હળદ્રુપ છે
તેથી ત્યાંના લોકો પાતળા, મધ્યમ કદના, ચાલાક ને
મોજાલા છે. (૩) પશ્ચિમ બાદમાં વરસાદ વધારે પડે છે
તથા જમીન ભેજવાળી ને કાંકરીવાળી છે. તેથી ત્યાંના
ઠીંગણા, ઉઘેગી ને કરકસરીઆ છે (૪) મદ્રાસ ઈલાકામાં
ટાઢ ઓછી ને તાપ વધારે પડે છે, અને જમીનમાં
કસ ઠીક છે, તેથી ત્યાંના લોકોનો રંગ કાળો,
શરીરે હિંચા તથા જોરાવર નથી અને ઓછા ઉઘેગી છે.
(૫) બંગાળા ઈલાકો બહુ રસાળ, ગરમ ને ભેજવાળો છે,
અને કુંગરો નથી તેથી ત્યાંના લોકો કમજોર પણ પુષ્ટિ-
શળી છે. (૬) મધ્ય હિન્દ એજન્સિ ને પંજાબ, બંગાળા
જેટલા રસાળ નથી તેમજ અહીં મોટા કુંગરો છે, અને
તાપ તથા ટાઢ વધારે પડે છે, તેથી અહીંના લોકો

બીજી થોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ત્રણ બાના. [૨૪]

હંચા, જખરા, શૂરા ને હંચોગી છે. (૭) કાંકાપરના લોકો સાહસિક ને મહેનતુ છે.

સ. ૬૨. કોઇપણ પ્રદેશની હવા કેવી છે તે જાણવા માટે કયાં ચાર કારણો ધ્યાનમાં રાખવાં ?

જ. ૬૨ (૧) વિષુવવૃત્તથી જેમ જેમ હટારે અથવા દક્ષિણે જઇએ તેમ તેમ ગરમી ઓછી. (૨) સમુદ્રની સપાટીથી જેમ જેમ ઉચે જઇએ તેમ તેમ ગરમી ઓછી. (૩) દેશના માંહેલા ભાગ કરતાં સમુદ્ર કિનારાના પ્રદેશમાં ગરમી ઓછી. (૪) વરસાદને લીધે તાપ અને ટાંઢના પ્રમાણમાં ફેર પડે છે.

સ. ૬૩. હિંદમાં કયાં કયાં વરસાદ વધારે પડે છે ?

જ. ૬૩. રત્નાગિરિ, કારવાર, પીપળનેર, મહાબળેશ્વર ને મુંબઈમાં વરસાદ વધારે પડે છે. મહાબળેશ્વરમાં સરાસરી ૨૫૦ ઇંચ વરસાદ પડે છે. સૌથી વધુ વરસાદ આસામમાં આવેલા ચેરાપુંજીમાં સરાસરી ૫૨૫ ઇંચ પડે છે. એટલે વરસાદ દુનિયાના કોઇપણ ભાગમાં પડતો નથી. મદ્રાસના ગિનારાપર, મધ્ય હિંદુસ્તાન, પંજાબ અને સંયુક્ત પ્રાંતોમાં ક્ષિત્રાણમાં થોડો વરસાદ પડે છે.

સ. ૬૪. હિંદમાં વરસાદ કયાં બહુજ ઓછો પડે છે.

જ. ૬૪. ૧. થરતું રણ ને તેની આજુબાજુના પંજાબ ને સિંધમાં;
૨. રણપુતાનાના મુલકમાં.

સ. ૬૫. હિંદમાં સૌથી ઓછો અને વધારેમાં વધારે વરસાદ કયાં પડે છે ?

જ. ૬૫. સૌથી ઓછો વરસાદ હિંદના પશ્ચિમ ભાગમાં એટલે સિંધમાં અને સૌથી વધુ વરસાદ પૂર્વ ભાગમાં એટલે આસામમાં,

૨૬] ત્રીજી યોષીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ગ્રંથ આના.

સ. ૬૬. હિંદની મુખ્ય પેદાશ ગણાવો.

જ. ૬૬. અનાજ, તેલીબીયાં, રેશા, રંગ ને ઔષધી.

સ. ૬૭. હિંદના જુદા જુદા ભાગમાં ખેતીની કઈ કઈ પેદાશ થાય છે ?

જ. ૬૭. ચોખ્ખા-નદીના મુખ આગળના ત્રિકોણાકાર પ્રદેશ (ડેલ્ટા) માં, બંગાળામાં અને અલ્લહેશમાં દરોઆ કિનારે. ધઉ-પંખમ, મધ્ય પ્રાંતો, ખાનદેશ ને ગુજરાતમાં. અળસી-મધ્ય પ્રાંતો, મુખ્ય ઇલાકો ને સંયુક્ત પ્રાંતોમાં. તાલ-ગુજરાત, મદ્રાસ ઇલાકો, બંગાળા ને અલ્લહેશમાં. રૂ-ગુજરાત, દક્ષિણ મહારાષ્ટ્ર, વરાડ, સિંધ ને નિઝામના રાજ્યમાં ચા-આસામ, ઉત્તર બંગાળા, પંજાબ ને નીલગિરિમાં. છુંદ-દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમાં નીલગિરિપર. અડીચુ-બહાર ને માળવામાં.

સ. ૬૮. હિંદમાં સાગ, નાળિયેરી, તાડ, સાલ, દેવદાર, સુખડ અને ઈંડિઆ રબર કયાં થાય છે ?

જ. ૬૮. સાગ-કોંકણ, અંદામાન તથા અલ્લહેશમાં. નાળિયેરી ને તાડ-કોંકણ. લક્ષદ્વીપ તથા ત્રિકોનારમાં. સાલ-હિમાલય, હાટાનાગપુર, મધ્ય પ્રાંતોના જંગલમાં. દેવદાર-હિમાલયના વાયવ્ય ભાગમાં. સુખડ-મૈસુરમાં. ઈંડિઆ રબર-અલ્લહેશ તથા આસામમાં.

સ. ૬૯. હિંદમાં કઈ કઈ ખનીજ પેદાશ થાય છે અને તે કયાં થાય છે તે લખો.

જ. ૬૯. કોયલા-બંગાળા, આસામ, મધ્યપ્રાંત ને મદ્રાસ. સૌથી વધારે બંગાળામાંથી નીકળે છે. લોખંડ-આખા હિંદુસ્તાનમાં. કેરોસીન-અલ્લહેશની હરાવદી નદીની ખીણમાં. મીઠું-

પંજાબમાં (સોલ્ટ રેન્જ) મીઠા કુંબર. ઓરીસા ને સાંચર
સરોવરમાં. કસાઇ-પ્રજાદેશના ટિનાસરીમ પ્રાંતમાં.
સોનુ-મ્સુહરમાં કેસરની ખાણમાં. તાંબુ અને સીસું-
બંગાળામાં. હીરા-ગોવળકોંડા ને મધ્યહિંદ એન્જિનિસમાં અર્ચ,
તહેરી ને પનામાં. માણિક-ઉપલા પ્રજાદેશમાં. અભ્યર્થ-
છોટાનાગપુર ને બહારમાં. પ્લેબેગો-મદ્રાસ ઇલાકાના
ત્રાવણકોરમાં. મેંગેનીઝ-મદ્રાસ ઇલાકામાં ને પંચમહાલમાં.

સ. ૭૦. જિન ક્યાં ક્યાં થાય છે ?

જ. ૭૦. કાશ્મીર, પંજાબ અને રજપુતસ્તાનમાં .

સ. ૭૧. સિંહ, જંગલી ગધેડાં, ગેંડા, ઘેટાં, કર્તુરી મૃગ, હાથી,
સાપ, રેશમના કીડા ક્યાં થાય છે ?

જ. ૭૧. સિંહ-કાઠિઆવાડના ગીરના જંગલમાં. જંગલી ગધેડા-
સિંધમાં. ગેંડા-બંગાળા, આસામ ને પ્રજાદેશમાં. ઘેટાં-
કાશ્મીર, પંજાબ ને રજપુતસ્તાનમાં. કર્તુરી મૃગ-હિમા-
લયમાં. સાપ-દક્ષિણ હિંદના જંગલમાં. રેશમના કીડા-
બંગાળા, પંજાબ. હાથી-પ્રજાદેશ, આસામ અને ગૃહસુરમાં.

સ. ૭૨. હિંદના મુખ્ય ધંધાઓ ગણાવો.

જ. ૭૨. મુખ્ય ધંધો (૧) ખેતીનો (૨) રેશમી તથા સુતરાઉ કાપડ
વણવનો. (૩) કારીગરીનો. (૪) નોકરી. (૫) મજુરી.

સ. ૭૩. હિંદમાં શેની શેની માલો છે અને તે ક્યાં છે ?

જ. ૭૩. શાકુની-બંગાળામાં. રેશમની-બંગાળા ને પંજાબમાં.
સુતરાઉ કાપડની-ચુનરાત, દક્ષિણ મહારાષ્ટ્ર, વરાડ,
સિંધ ને પંજાબમાં. ચાખાની-બંગાળા, પ્રજાદેશ ને કોંકણમાં.

૨૬] પાંચમી યોપડીનો "ડિક્ટેશન શિક્ષક" આર આના

સ. ૭૪. હિંદનો વેપાર કયા કયા દેશો જોડે ચાલે છે ?

જ. ૭૪. દરીઆ માર્ગે-ઈંગ્લેન્ડ, જર્મની, ચીન, અમેરિકા, ફ્રાન્સ, જાપાન, ને મોરીસ. જમીન માર્ગે-હિંદુસ્તાનની સરહદ પરના પ્રાંતો જોડે (અફઘાનિસ્તાન, બલુચિસ્તાન, નેપાળ વગેરે.)

સ. ૭૫. હિંદુસ્તાનની મુખ્ય નિકાસ લખો.

જ. ૭૫. રૂ, ચોખ્ખા, શણ, તેલીબીઆં, ઘઉં, ચા, લાખ, ઊન, છુદ્દ ગળી, ને અરીણ.

સ. ૭૬. હિંદમાં પરદેશથી કયો કયો માલ આવે છે ?

જ. ૭૬. સુતરાઈ કાપડ ને સુતર, ખાંડ, સાંચાકામ, ગરમ કાપડ, ધાતુ ને લોખંડનો સામાન, દારૂ, રેશમી કાપડ, રેલવેનો સામાન, કાચ, રંગ, રેશમ ને કાગળ.

સ. ૭૭. હિંદના મુખ્ય છ બંદરો અનુક્રમે ગણાવો.

જ. ૭૭ કલકત્તા, મુંબઈ, રંગુન, મદ્રાસ, કરાંચી ચિતેગાંવ.

સ. ૭૮. હિંદમાંની મુખ્ય રેલવે અને તે કયાંથી કયાં સુધી જાય છે તે લખો.

જ. ૭૮ (૧) બી. બી. એન્ડ સી. આઈ રેલવે-મુંબઈથી દિલ્હી સુધી જાય છે. એની બીજી શાખાઓ રજપુતાના તથા હાડિઆવાડમાં જાય છે. (૨) જી. આઈ. પી. રેલવે-એની બે શાખા છે. એક મુંબઈથી ઉત્તર હિંદુસ્તાન તરફ પેશાવર અને કલકત્તા જાય છે. બીજી શાખા મુંબઈથી દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમાં આર્કોનમ સુધી જાય છે. (૩) નોર્થ વેસ્ટર્ન રેલવે-કરાંચીથી કવેટા અને કરાંચીથી લાહોર જાય છે. (૪) ઇસ્ટ ઇન્ડિયા રેલવે-કલકત્તાથી દિલ્હી ને જમલપુર જાય છે. (૫) આસામ રેલવે-આસામ ને પૂર્વ

બંગાળામાં. (૬) બંગાળ નાર્ય વેસ્ત્રને રેલવે-બંગાળા ને મધ્ય પ્રાંતોમાં. (૭) આઉથ રોહીલ્હ ખંડ રેલવે-અમા ને અયોધ્યાના સંયુક્ત પ્રાંતોમાં. (૮) બંગાળ નાગપુર રેલવે-એની બે શાખા છે. એક નાગપુર ને ખીજી વિજમગા-પટ્ટણ જાય છે. (૯) મદ્રાસ રેલવે-મદ્રાસથી કલકત્તા અને મદ્રાસથી કાલીકટ. (૧૦) સધર્ન મરાઠા રેલવે-પુનાથી બાંગલોર ને બેજવાડા સુધી. (૧૧) સાઉથ ઇન્ડિયા રેલવે-છેક દક્ષિણમાં તુતીકેરીન સુધી જાય છે. (૧૨) બર્મા રેલવે-રંગુનથી નીકળી બ્રહ્મદેશમાં જાય છે.

સ. ૭૬. મુંબઈથી પેશાવર જતાં ક્યાં ક્યાં મોટા સ્ટેશનો આવે ?

જ. ૭૬. કલ્યાણ, ઇમતપુરી, મનમાડ, ભુસાવળ, ભોપાળ, ઝાંસી, આગ્રા, દિલ્હી, અંબાલા, અમૃતસર, લાહોર, પેશાવર.

સ. ૮૦. મુંબઈથી નાગપુરને રસ્તે કલકત્તા જતાં ક્યાં ક્યાં મોટા સ્ટેશનો આવે ?

જ. ૮૦. કલ્યાણ, ઇમતપુરી, મનમાડ, ભુસાવળ, નાગપુર, રાયપુર, વિશાસપુર, કલકત્તા.

સ. ૮૧. મુંબઈથી મદ્રાસ જતાં ક્યાં મોટા સ્ટેશનો આવે ?

જ. ૮૧. કલ્યાણ, પુના, ધોંડ, હોતગી, રાયચુર, ગુત્તી, આર્કોનમ, મદ્રાસ.

સ. ૮૨. મુંબઈથી સુરત થઈ દિલ્હી જતાં જો મોટા સ્ટેશનો આવે તે ગણાવો.

જ. ૮૨. સુરત, વડોદરા, ગોધસ, સતલામ, નાગડા, કોટા, ભરતપુર, મથુરા, ને દિલ્હી.

૩૦] હિંદુસ્તાનની સાંભૂળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ચાર આના.

સ. ૮૩. મુંબઈથી કરાંચી જતાં ક્યાં ક્યાં ગાડી બદલવી પડે ?

જ. ૮૩. અમદાવાદ, મારવાડ, હૈદરાબાદ.

સ. ૮૪. હિંદમાં મોટામાં મોટી રેલવે ક્ષેત્ર છે તે ક્યાં ક્યાં મોટા શહેરો આવળ થઇને જાય છે ?

જ. ૮૪. નોર્થ વેસ્ટર્ન રેલવે કરાંચી, પેશ વર, લાહોર.

સ. ૮૫. કઈ કઈ નદીઓમાં વહણો ચાલે છે ?

જ. ૮૫. સિંધુ, ગંગા, ખલ્લપુત્રા ને ધરાવદી.

સ. ૮૬. હિંદમાં વસ્તી દેશના માણસની છે ?

જ. ૮૬. સાડીએકત્રીસ કરોડ માણસની એટલે આખા બ્રિટિશ સામ્રાજ્યની વસ્તીનો પોણો ભાગ, પૃથ્વીની આખી વસ્તીનો છઠો ભાગ અને મુંબઈ હલાકાથી આઠ ગણી છે.

સ. ૮૭. હિંદમાં કાંડી વસ્તી ક્યાં ક્યાં છે ?

જ. ૮૭. ૧) ગંગા ને ખલ્લપુત્રાના પ્રદેશમાં. ૨) દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમાં. ૩) કિનારા પરત્વ પ્રદેશમાં.

સ. ૮૮. હિંદમાં થોડી વસ્તી ક્યાં ક્યાં છે ?

જ. ૮૮. ૧) મધ્ય હિંદુસ્તાનના હુંગરોમાં. ૨) રજપુતસ્તાનના પશ્ચિમ ભાગમાં.

સ. ૮૯. હિંદમાં કઈ કઈ મુખ્ય જાતો વસે છે અને તે ક્યાં વસે છે, તે તથા તેમની વસ્તી લખો.

જ. ૮૯. ૧. કેલોરીયનનો-છોટાનાગપુર અને મધ્ય પ્રાંતમાં. ૨. દ્રાવિડો-(૬૭૦ લાખ) દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમાં. ૩. આર્ય-ઉપર હિંદુસ્તાનમાં. ૪. મોંગોલો-(૯૫ લાખ) અફઘાનિસ્તાન ને હિમાલયના ટિબિટ તસ્કના ભાગમાં. ૫. મુસલમાન-

મુળ્ય ઇલાકાની ભૂમિલની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૫૫ આના. [૩૧

- (૧૩૦ લાખ) આખા હિંદમાં. ૬. પારસી-(એક લાખ) મુળ્ય ઇલાકાના પશ્ચિમ ભાગમાં. ૭. ચાહુદ્દી-કોમલમાં. ૮. ખ્રિસ્તી-(ત્રીસ લાખ) મદ્રાસ ઇલાકામાં.
- સ. ૯૦. હિંદુસ્તાનમાં પચાસ હજાર કરતાં વધારે વસ્તીવાળાં શહેરો કેટલાં છે ? અને તે ઉપરથી શું અનુમાન થાય છે ?
- જ. ૯૦. ૭૫ શહેરો છે તે ઉપરથી જણાય છે કે વસ્તીનો બહો ભાગ ખેતીપર ગુજરાન ચલાવે છે.
- સ. ૯૧. હિંદમાં કઈ દષ્ટિ બાવા બોલાય છે ?
- જ. ૯૧. અંગાળી, ઉર્દા, હિંદી, પંજાબી, મરાઠી, ગુજરાતી, સિંધી, ઉર્દુ, દ્રાવિડી, (તામીલ, તેલુગુ, મલાયમ, કાનડી) ગોંડ, ખસી, અંગ્રેજી.
- સ. ૯૨. હિંદુસ્તાનમાં ચાલતા ધર્મો ને તે માનનારની સંખ્યા લખો.
- જ. ૯૨. હિંદુ ધર્મ-૨૨ કરોડ. મુસલમાની-૬ કરોડ ત્રીસ લાખ બૌદ્ધધર્મ-૯૫ લાખ. જૈન-૧૩ લાખ. શીખધર્મ-૨૨ લાખ ખ્રિસ્તીધર્મ-૩૦ લાખ. જરથોસ્તી-૧ લાખ.
- સ. ૯૩. હિંદમાં ચાલતાં હુત્તર ગણાવો.
- જ. ૯૩. શેતરંજી, કીનખાખ, સોનેરી ને રૂપેરી કસખતું કામ; સોના, રૂપા, હાથીદાંત ને સુખડતું કોતરકામ; મલમલ; જવાહીરના દાગીના.
- સ. ૯૪. હિંદમાં કોયલાની ખાણો કેટલી છે અને તે ક્યાં ક્યાં છે ?
- જ. ૯૪. ૧૧૪ કોયલાની ખાણો છે, ને તે અંબાળા, આસામ, મધ્ય પ્રદેશ, ને મદ્રાસ ઇલાકામાં છે. સૌથી વધુ ખાણો અંબાળામાં છે.

૩૨] મુસ્લિમ વિદ્વાનો નકશો પાંચ આતા.

મ. ૯૫. જ કચ્છની મીસો ક્યા ઇલાકામાં છે ? જ કાપડની મીસો ક્યા છે ?

જ. ૯૫. જ બંગાળા ઇલાકામાં. જ મુંબઈમાં તથા ગુજરાતમાં.

સ. ૯૫. હિંદુસ્તાનની રાજ્ય બજારમાં કયો.

જ. ૯૫. કમિશનરના ઉપરી ગવર્નર સાહેબ છે, બ્રિટિશ હિંદુસ્તાનમાં ૩ ગવર્નરો, ૪ લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નરો અને ૮ ગ્રીફ કમિશનરો છે, એ બધાના ઉપરી અધિકારી વાઇસરોય એટલે રાહેનશાહના પ્રતિનિધિ છે. એમની નીમણુક રાહેનશાહ કરે છે, અને તે ધણું કરી પાંચ વરસ સુધીની હોય છે. એમને રાજકાજમાં મદદ કરવા એ મંડળો છે, એક દેશનો કારભાર કરનાર અને બીજું કાયદા બાંધનાર. કારભાર ચલાવનાર મંડળમાં વાઇસરોય અને હિંદો સેનાપતિ તથા બીજા સભાસદો હોય છે. એ મંડળ હિંદી સરકારને નામે ઓળખાય છે. વાઇસરોયને મદદ કરનારી સભામાંના દરેક સભાસદ જુદા જુદા ખાતા જેવા કે કાયદા બાંધનાર, ઉપજ ખરચનો હિસાબ રાખનાર, દેશનો બદોબસ્ત રાખનાર, બચ્કરી ખાતું, વગેરે પર દેખરેખ રાખે છે, પરરાજ્યો અને હિંદુસ્તાનનાં મોટાં દેશી રાજ્યોને લગતાં કામો પર વાઇસરોય પડે દેખરેખ રાખે છે, દરેક ખાતાનું કામ ચલાવવાને એક સેક્રેટરી એટલે કારભારી નીમીલો હોય છે, તે તે ખાતાના ઉપરી સભાસદના હુકમમાં રહી કામ કરે છે.

- સ. ૯૭. ગવર્નરને મદદ કરનારી કંઈ કંઈ સભા હોય છે ?
- જ. ૯૭. ૧. કારભાર ચલાવનારી. ૨. કાયદા બાંધનારી
- સ. ૯૮. લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નરને મદદ કરવાને કંઈ સભા હોતી નથી ?
- જ. ૯૮. કારભાર કરનારી.
- સ. ૯૯. ચીફ કમિશનરને કંઈ સત્તા નથી ?
- જ. ૯૯. પોતાના પ્રાંત માટે કાયદા બાંધવાની સત્તા નથી.
- સ. ૧૦૦. હિંદી સરકાર કોની સત્તા નીચે છે ?
- જ. ૧૦૦. હિંદી પ્રધાનની.
- સ. ૧૦૧. શહેનશાહના પ્રધાનને હસ્તક ક્યાં ક્યાં કામે છે ?
- જ. ૧૦૧. હિંદુસ્તાનની ઉપજનો ખરચ કરવો, લાઠી કરવાનો કુકમ કરવો, વાઇસરોય, ગવર્નરો અને હાઇકોર્ટના જજોને વગેરે મોટા પગારના અમલદારોની નીમણૂક કરાવવી, અને હિંદુસ્તાનમાં કરેલા કાયદાને માટે શહેનશાહની મંજૂરી મેળવવી,
- સ. ૧૦૨. શહેનશાહના પ્રધાનને શું કહે છે ? અને હાલના હિંદી પ્રધાનનું નામ શું ? જ. ૧૦૨. હિંદનો વજીર. અલી વિંડરટન.
- સ. ૧૦૩. હિંદના વજીરની કચેરી ક્યાં છે અને એ કચેરી શા નામથી ઓળખાય છે ?
- જ. ૧૦૩. લંડન શહેરમાં છે. એ કચેરીને ઈંડિઆ ઓફિસ કહે છે.
- સ. ૧૦૪. હિંદના વજીરને સભા હોય છે કે નહિ ?
- જ. ૧૦૪. હિંદના વજીરને મદદ કરનાર એક સભા હોય છે.
- સ. ૧૦૫. મુંબઈ, મદ્રાસ અને બંગાળા પ્રધાનના ગવર્નરની દેખરેખ નીચે ક્યાં ક્યાં દેશીરાજ્યો છે ?

૩૪] પહેલી થોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” અહીં આના.

જ. ૧૦૫. મુંબઈ ઇલાકાના ગવર્નર-હાઉસ, કાઠિઆવાડ એજન્સિ, અને કોલ્હાપુર.

મદ્રાસ ઇલાકાના ગવર્નર-ત્રાવણકોર, કોચીન અને પુદુકોટા.

બંગાળા ઇલાકાના ગવર્નર-કુચબિહાર અને ટીપેરા.

સ. ૧૦૬. ક્યા ક્યા લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નરો તથા ચીફ કમિશનરની દેખરેખ નીચે ક્યાં ક્યાં દેશીરાજ્યો છે ?

જ. ૧૦૬. બહાર, ઓરિસાને છોટા નાગપુરના લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નરની દેખરેખ નીચે-સિકીમ.

આમા ને અયોધ્યાના સંયુક્ત પ્રાંતોના લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નરની દેખરેખ નીચે-રામપુર ને ગઢવાલ.

પંજાબ પ્રાંતના લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નરની દેખરેખ નીચે-ભાવલપુર પતિઆળા, ઝીંદ, નબા, કપુરથલા, ફરીદકોટ અને મુંદી.

આસામના ચીફ કમિશનરની દેખરેખ નીચે-સિકીમ.

મધ્યપ્રાંત ને વરાડના ચીફ કમિશનરની દેખરેખ નીચે-બસ્તર.

સ. ૧૦૭. હિંદમાં રજપુતાનું રાજ્ય ક્યાં ક્યાં છે ?

જ. ૧૦૭. મેવાડ (હિંદપુર), મારવાડ (જોધપુર), જયપુર, મુંદી, વિઠાનેર, કોટા, કિરોલી, કિશનગઢ, જસલમેર, અલવર, શિરોલી, ડુંગરપુર, વાંસવાડા, પ્રતાપગઢ ને ઝાલાવાડ એ રજપુતસ્તાના એજન્સિમાં છે. કાશ્મીર, મ્હૈસુર, નેપાળ; ગઢવાલ એ અયોધ્યામાં છે.

સ. ૧૦૮. મરેઠી રાજ્ય ક્યાં ક્યાં છે. ?

જ. ૧૦૮. વડોદરા, ગ્વાલિયર, ઇંદોર, ત્રાવણકોર, કોલ્હાપુર. સાવત્રવાડી, ને કોચીન.

બીજી યોગડીનો “ડિક્શન શિક્ષક” ગ્રંથ આના. [૩૫

- સ. ૧૦૯. મુસલમાન લોકોનું રાજ્ય ક્યાં ક્યાં છે ?
- જ. ૧૦૯. નિજમ, બોપાળ, ટોક, રામપુર, બાવલપુર, ખેરપુર, જુનાગઢ, પાલણપુર, રાધનપુર, વાઘાશિનોર, ખંભાત સચીન, સાવનુર.
- સ. ૧૧૦. શીખ રાજ્યો ગણાવો. અને તે ક્યાં આવ્યાં તે લખો.
- જ. ૧૧૦. પતિઆળા, ઝીંદ, નભા, કપરથલા, હરીદકોટ અને મુદી
- સ. ૧૧૧. જાટ લોકોનાં તે હાલની રાજ્ય લખો.
- જ. ૧૧૧. જાટ લોકોનાં-બવતપુર તે ઘોળપુર.
હાલની-જાહરામાદ તે જંજીરા.
- સ. ૧૧૨. હિંદ માહેના પ્રખ્યાત કિલ્લા ગણાવો.
- જ. ૧૧૨. બરતપુર, ગાલીઅર, અલાહાબાદ, ચિતોડ, મંદેસર, જંજી, ફોર્ટસેંટ જ્યોર્જ, (મુંબઈમાં) ફોર્ટસેંટ ટેવીડ, (મદ્રાસમાં) ફોર્ટસેંટ વીલીઅમ, (કલકત્તામાં)
- સ. ૧૧૩. હિંદમાંની મોટામાં મોટી બે નદી લખો.
- જ. ૧૧૩. બ્રહ્મપુત્રા તે સિંધુ
- સ. ૧૧૪. બ્રિટિશ હિંદુસ્તાનની કુલ ઉપજ કેટલી છે ? અને તે ક્યાં ક્યાં ખાતાથી કેટકેટલી થાય છે તે લખો.
- જ. ૧૧૪. કુલ ઉપજ ૧૨૭ કરોડ રૂપિયા છે. ઉપજનો ચોથો ભાગ જમીનની મહેસુલથી, ચોથા કરતાં વધારે ભાગ રેલવેથી, બાકીની ઉપજ મીઠું, અરીસું, જઠાત, આબ-કારી, પોષ્ટ તથા તારખાતાથી થાય છે.
- સ. ૧૧૫. સરકારને હિંદમાં કેટલો ખર્ચ થાય છે અને તે ક્યાં ક્યાં ખાતામાં થાય છે ?

૩૬૧] ત્રીજી ચોપડીને "હિકેશન શિક્ષક" ત્રણ આના.

- જ. ૧૧૫. હપજનો ચોથો ભાગ લશ્કરી ખાતામાં, ચોથો ભાગ રેલવે ખર્ચમાં, ચોથો સરકારી નોકરોના પગારમાં, અને ચોથો ભાગ ઇરિગેશન (ઇન્જનેરી ખાતું.) પબ્લિક વર્કસ, વ્યાજ અને પોસ્ટ ઓફિસમાં થાય છે.
- સ. ૧૧૬. હિંદમાં કુલ લશ્કર કેટલા માણસનું છે ?
- જ. ૧૧૬. યુરોપીઅન અને દેશી લશ્કર મળી કુલ લશ્કર સવા બે લાખ માણસનું છે.
- સ. ૧૧૭. અ. હિંદમાં દેશી રાજઝોનું લશ્કર કેટલા માણસનું છે ?
 બ. રાજ ખુશીથી સરકારને મદદ કરનાર (વોલન્ટીઅર) લશ્કર કેટલા માણસનું છે ?
- જ. ૧૧૭. અ. સત્તર હજાર માણસનું. બ. તેર હજાર માણસનું.
- સ. ૧૧૮. અ. મલબાર કાઠો કોને કહે છે ? બ. મલબાર કાઠો આવેલાં બંદરો લખો.
- જ. ૧૧૮. અ. ગોવાની દક્ષિણના પશ્ચિમ કિનારાને.
 બ. મેંગલુર, કાનાનુર, તાલીચેરી, કાલીકટ, કોચીન.
- સ. ૧૧૯. અ. કોરોમાંડલ કાઠો કોને કહે છે ?
 બ. કોરોમાંડલ કાઠો આવેલાં બંદરો ગણાવો.
- જ. ૧૧૯. અ. ગોદાવરીની દક્ષિણના પૂર્વ કિનારાને. બ. વિંગણપટ્ટણ, કોકણદ, મહલીપટ્ટણ, મદ્રાસ, નેગાપટ્ટણ, તુતિકોરીન.
- સ. ૧૨૦. હિંદમાં વિશ્વ વિદ્યાલયો (યુનિવર્સિટી) કયા કયા શહેરમાં છે ?
- જ. ૧૨૦. મુંબઈ, મદ્રાસ, કલકત્તા, લાહોર, અલાહાબાદ અને કાશી.
- સ. ૧૨૧. કઈ કઈ આખતનું યાન આપવા મહા વિદ્યાલયો છે ?
- જ. ૧૨૧. હુનરકળાનું, વૈદકનું, ખેતીવાડીનું અને કામદાનું.

- સ. ૧૨૨. વિપુલવૃત્તની વ્યાખ્યા લખો.
- જ. ૧૨૨. પૃથ્વીના ગોળાના બરાબર બે સરખા ભાગ કરે એવી પૂર્વ પશ્ચિમ ને લીટી દોરેલી છે તે.
- સ. ૧૨૩. ધ્રુવ એટલે શું તે સમજાવો. ધ્રુવ કેટલા છે ને તે કયા કયા ?
- જ. ૧૨૩. ધ્રુવ-પૃથ્વી ને કલ્પેલી ધરીપર પશ્ચિમથી પૂર્વ તરફ ફરે છે તેનો ઉત્તર દક્ષિણ એકેક છેડો. ધ્રુવ બે છે, ઉત્તર ધ્રુવ અને દક્ષિણ ધ્રુવ.
- સ. ૧૨૪. અક્ષાંશવૃત્ત, અક્ષાંશ, રેખાંશવૃત્ત અને રેખાંશની વ્યાખ્યા લખો.
- જ. ૧૨૪. અક્ષાંશવૃત્ત-વિપુલવૃત્તની ઉત્તર દક્ષિણમાં સરખે અંતરે ને લીટીઓ દોરેલી હોય છે તે. અક્ષાંશ-વિપુલવૃત્તથી ઉત્તર કે દક્ષિણમાં કોઈ પણ જગાતું ને અંતર. રેખાંશવૃત્ત-પૃથ્વીના બંને ધ્રુવમાંથી વિપુલવૃત્તને છેદીને ને વર્તુળ બાય છે તે. રેખાંશ-મુકરર કરેલા રેખાંશવૃત્તથી પૂર્વ કે પશ્ચિમમાં કોઈપણ જગાતું ને અંતર તે.
- સ. ૧૨૫. અક્ષાંશ અને રેખાંશ કેટલી જાતનાં છે ને તે કયાં કયાં ?
- જ. ૧૨૫. અક્ષાંશ બે જાતના છે. વિપુલવૃત્તની ઉત્તરના તે ઉત્તર અક્ષાંશ, અને વિપુલવૃત્તની દક્ષિણના તે દક્ષિણ અક્ષાંશ. રેખાંશ બે જાતના છે. મુકરર કરેલા રેખાંશવૃત્તથી પૂર્વના તે પૂર્વ રેખાંશ અને પાશ્વમનાં તે પશ્ચિમ રેખાંશ.
- સ. ૧૨૬. નકશામાં આડી ઉભી લીટીઓ શા માટે દોરેલી છે ?
- જ. ૧૨૬. કોઈપણ સ્થળની જગા નક્કી કરવા માટે.

૩૮] પાંચમી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આના

સ. ૧૨૭. હિંદુઓ પહેલું રેખાંશવૃત્ત ક્યાંથી ગણે છે અને અંગ્રેજો ક્યાંથી ગણે છે ?

જ. ૧૨૭. હિંદુઓ ઉત્તરથી અને અંગ્રેજો ઇંગ્લાંડમાં આવેલા ત્રીનિચથી.

સ. ૧૨૮. હિંદમાં મોટામાં મોટી લશ્કરી છાવણી ક્યાં છે ?

જ. ૧૨૮. પેશાવર.

સ. ૧૨૯. હિંદમાં વહેવારના મુખ્ય રસ્તા ક્યા ક્યા છે ?

જ. ૧૨૯. ૧. મોટી સડકો એટલે બાંધેલા મોટા રસ્તા. ૨. રેલવે.
૩. વહાણ અને આગમોટનો રસ્તો એટલે દરિયામાર્ગ.

સ. ૧૩૦. હિંદમાં કઈ કઈ મોટી સડકો ક્યાંથી નીકળી ક્યાં ક્યાં મોટાં શહેરોમાં થઈને જાય છે ?

જ. ૧૩૦. ૧. મુંબઈથી નાશિક, ધુળીઆ, ઇટોર અને જ્વાલીઅરમાં થઈ આગ્રા જવાની. ૨. કલકત્તાથી બનારસ (કાશી) લખનૌ, બરેલી, લાહોર થઈ પેશાવર જવાની. ૩. મદ્રાસથી મહલીપટ્ટણ, મંડલમ અને કટક કઈ કલકત્તે જવાની. ૪. પુનાથી સતારા, બેલગામ, ધારવાડ, અને બાંગ્લોર થઈ મદ્રાસ જવાની.

સ. ૧૩૧. મુંબઈથી વહવાણ સુધી કઈ રેલ્વે જાય છે.

જ. ૧૩૧. બી. બી. એન્ડ સી. આઈ રેલ્વે.

સ. ૧૩૨. મુંબઈથી ટુંકે રસ્તે પેશાવર, દિલ્હી, કલકત્તા અને મદ્રાસ કેટલા માઈલ દૂર છે, ને ત્યાં જતાં કેટલો વખત લાગે છે તે લખો.

આળખર્જનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” ઢોઢ આનો. [૩૬

જ. ૧૩૨. મુખ્યધી વડોદરા મથુરાને રસ્તે પેશાવર ૧૪૫૦ માઇલ
૪૭ કલાક; દિલ્હી ૮૬૫ માઇલ ૨૬ કલાક; કલકત્તા
નાગપુરને રસ્તે ૧૨૨૧ માઇલ ૪૨ કલાક; અને મદ્રાસ
૭૮૪ માઇલ ૩૩ કલાક.

સ. ૧૩૩. હિંદુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારાપર આવેલાં મુખ્ય બંદરો
ગણાવો.

જ. ૧૩૩. કરાંચી, માંડવી, પોરબંદર, મુખ્ય, રત્નાગીરી, ગોવા,
કારવાર, માંગલોર અને કોચીન.

સ. ૧૩૪. હિંદુસ્તાનના પૂર્વ કિનારાપર આવેલાં મુખ્ય બંદરો લખો.

જ. ૧૩૪. નેગાપટ્ટણ, પોંડીચેરી, મદ્રાસ, મલ્લીપટ્ટણ, વિજગાટ્ટણ,
ગોપાળપુર, ગંજમ, કલકત્તા, ચિત્રેગમ, આકિઆખ અને
રંજુન.

સ. ૧૩૫. વાઘસરોયની સીધી દેખરેખ નીચેનાં દેશીરાજ્યો લખો.

જ. ૧૩૫. ૧ નિજમનું રાજ્ય, ૨ મહેસુરનું રાજ્ય, ૩ ગાયકવા-
ડનું રાજ્ય, ૪ કાશ્મીરનું રાજ્ય, ૫ રજપુતના એજન્સિ,
૬ મધ્યહિંદ એજન્સિ, ૭ બલુચિસ્તાન એજન્સિ ૮
વાયવ્ય સરહદ પ્રાંતમાંની એજન્સિ.

સ. ૧૩૬. હિંદના દરેક ભાગમાં આવેલાં મુખ્ય મુખ્ય શહેરો લખો.

જ. ૧૩૬. મુખ્ય ઇલાકામાં-મુખ્ય, આગલાવદ, પુના કરાંચી,
સુરત, વડોદરા, કારવાર, મદ્રાસ ઇલાકામાં-મદ્રાસ,
કાંચીવરમ, બલ્હારી, તંજાવર, નેગાપટ્ટણ, મદુરા, ત્રિચિ,
નોપલ્લી, શ્રીરંગમ, સામેમ, ઉડાકામંડ, કાશ્મીર, મેંમસુર,
કાનાનુર. તેમેચેરી, મલ્લીપટ્ટણ, વિજગાટ્ટણ, ત્રિવેંદ્રમ,

૪૦] પહેલા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” ૧૧૧૧ આના.

આલેપી, અર્નકોલમ. કુર્ગમાં=મકરા. બ્રહ્મદેશમાં -
 રંચુન, માંડલે, આક્રિઆમ, બાસીન, પ્રોમ, ભામો.
 આસામમાં-સીલહટ્ટ, ગેહત્તી ને સિલોંગ. બંગાળમાં-
 કલકત્તા, ઢાકા, ચિત્રગાંવ, સીરંજગંજ, મુર્શિદાબાદ.
 બહારમાં-પટણા, ગયા, ભાગલપુર, મોંગીર, ઓઢીઆમાં-
 કટક, જગન્નાથપુરી. આઝા પ્રાંતમાં-અલાહાબાદ, આઝા,
 કાશી, કાનપુર, ગાજીપુર, ઝાંસી, મથુરા, મીરત, અલીગઢ,
 સહરાણપુર; દેહરાદુન, બરેલી, અયોધ્યા પ્રાંતમાં-
 લખનૌ, ફૈઝાબાદ, અયોધ્યા, રામપુર. પંજાબમાં-લાહોર
 દિલ્હી, અમૃતસર, અબાલા, પાણીપત, મુલતાન, રાવળ-
 પાંડી, સિયાળકોટ. વાયવ્ય સરહદ પ્રાંતમાં-પેશાવર,
 ડેરા ઇસ્માઇલખાન. બ્રિટિશ બલુચિસ્તાનમાં-કવેટા.
 અજમેરમાં-અજમેર. મધ્ય પ્રાંતમાં-નાગપુર, જબલ-
 પોર, સાગર, પુરાનપુર, રાયપુર, ચંદા, વર્ધા. વરાડમાં-
 ઇલીચપુર. ઉમરાવતી, આકોલા. કાશ્મીરમાં-કાશ્મીર (શ્રી
 નગર) જમ્મુ. રજપુતાના એજન્સિમાં-જેધપુર,
 જયપુર, ઉદેપુર, વિકાનેર, જેસલમીર, ભરતપુર. મધ્ય
 હિંદ એજન્સિમાં-ઈંદોર, મહુ, ભોપાળ, ગ્વાલીઅર,
 ઉજ્જન. નિજામના રાજ્યમાં-હેદ્રાબાદ, ચૌરંગાબાદ,
 ગોવળકોંડા, ઇક્તારા. રાયપુર. મહેમુરમાં-બાંમલોર, મહેસુર,
 શ્રીરંમપટ્ટણ. નેપાળમાં-ખટમંડુ. ભુતાનમાં-પુનાખા.

સ. ૧૩૭. હિંદુસ્તાનમાં એક લાખથી વધારે વસ્તીવાળાં શહેરો
 અનુક્રમે ગણાવેા.

બીજા ધોરણના “મુખ્યગણિત શિક્ષક” ને આનાં. [૪૧]

જ. ૧૩૭. કલકત્તા (૧૨૨૨ હજાર+), મુંબઈ(૯૭૫), મદ્રાસ (૫૧૮), હૈદરાબાદ (૫૦૧), રંગુન (૨૯૨), લખનૌ (૨૬૦), દિલ્હી (૨૩૩), લાહોર (૨૨૯), અમદાવાદ (૨૧૭), કાશી (૨૦૪), બાંગલોર (૧૮૯), પોંડિચેરી (૧૮૫), આગ્રા (૧૮૫), અલાહાબાદ (૧૭૨), કોલ્કો (૧૫૮), અમૃતસર (૧૫૩), કરાંચી (૧૫૨), માંડલે (૧૩૮), જયપુર (૧૩૭), પટણા (૧૩૬), મદુરા (૧૩૪), બરેલી (૧૨૯), શ્રીનગર (૧૨૬), ત્રિચિનોપલી (૧૨૨), મીરત (૧૧૬), સુરત (૧૧૪), ઢાકા (૧૦૯), નાગપુર (૧૦૧), જમલપોર (૧૦૧).

સ. ૧૩૮. હુતર માટે વખણાતાં સ્થળો ક્યાં અને ક્યાં છે અને શા માટે પ્રખ્યાત છે તે લખો.

જ. ૧૩૮. બદલ્હી-મદ્રાસ ઇલાકામાં રૂના વેપારનું મથક. ત્રિચિનોપલી-મદ્રાસ ઇલાકામાં જવાહીરના દાગીના ને ચીરટ. સાલેમ-મદ્રાસ ઇલાકામાં પોલાહનો સામાન. વિજયગપટ્ટણ-મદ્રાસ ઇલાકામાં શીંગડાની પેટીઓ. સીલહટ્ટ-આસામ પ્રાંતમાં નારંગી. કાચાર-આસામ પ્રાંતમાં ચાના બગીચા. ઢાકા-બંગાળા ઇલાકામાં મલમલ. મોંગીર-બિહાર પ્રાંતમાં બુંદુક ને પિસ્તોલ. શુકચી-છોટાનાગપુરમાં લોહાનું કારખાનું. કાનપુર-આગ્રા પ્રાંતમાં સુતરાઈ ને ગરમ કાપડ તથા ચામડાનો સામાન. ગાજપુર-આગ્રા પ્રાંતમાં ગુલબજળ રામપુર-અયોધ્યામાં

+ આંકડાઓ હજારની સંખ્યા બતાવે છે.

૪૨] ત્રીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” અઢી આનાં.

ખેસ, દુપદા ને ચાદર. અમૃતસર-પંજાબમાં ગરમ શાલ
 રેશમી ને સુતરાઉ કાપડ. નાગપુર-મધ્ય પ્રાંતમાં ઘોલી
 બેડા ને સંતરા. છુરાનપુર-મધ્ય પ્રાંતમાં રેશમી ને
 કસબી કાપડ. કાશ્મીર-શાલ. જયપુર-રજપુતાના
 એબ્જન્સિમાં ચિત્રકામ તથા સંગ્રહરખાન. બાંગલોર-
 મહેમુરમાં સુતરાઉ ને ગરમ કાપડ. ઔરંગાબાદ-નિઝામના
 રાજ્યમાં રેશમી કાપડ. બેદર-નિઝામના રાજ્યમાં
 પાનદાની, હુકા, સોના રૂપાની કારીગરીવાળાં પિત્તળનાં
 વાસણ. જામલપુર-મધ્ય પ્રાંતમાં તામુ. ચિતેગાંવ-
 બંગાળામાં વહાણ બાંધવાનું તથા સુતારકામ. શિરોહી-
 રજપુતાના એબ્જન્સિમાં તરવાર. કાશ્મી-આગ્રા પ્રાંતમાં
 લોટા ને પીનાંમર. લાહોર-પંજાબમાં શેતરંજી. મથુરા-
 આગ્રા પ્રાંતમાં પેંડાકુંડરપુર-રજપુતાના એબ્જન્સિમાં
 મૂર્તિઓ. ખંભાત-ગુજરાતમાં મહી નદીના મુખ આગળ
 સુતરફેણી. અમદાવાદ-ગુજરાતમાં મરકી, સુતરાઉ, રેશમી
 ને કસબી કાપડ. મુર્શીદાબાદ-બંગાળામાં રેશમી કાપડ
 ને હાથીદાંતનો સામાન. સુરત-ગુજરાતમાં તાપી નદીપર
 બરફી, હાથીદાંત ને સુખડનું કોતરકામ, જરીકામ ને
 કસબ. કપડવંજ-ગુજરાતમાં ખેડા જિલ્લામાં કાચ ને
 સાબુ. નાશિક-મધ્ય વિભાગમાં ગોદાવરી નદીપર તાંબા
 પિત્તળનાં વાસણ. હૈદરાબાદ-સિંધ પ્રાંતમાં સિંધુ નદીપર
 સોનેરી બરત ને શેતરંજી. જામનગર-કાઠિયાવાડમાં કંકુ
 છુડી ને બાંધણી પાઠણ-કંડી પ્રાંતમાં સંરજની નદીપર

પટોળાં, માટીનાં વાસણ ને સુડી. જુજ-કચ્છ પ્રાંતમાં
કસબી અને રેશમનું બરતકામ તથા સોના રૂપાના નક-
શીનાં વાસણો.

સ. ૧૩૯. વેપારના મથક ગણાવો, તે કયાં છે અને કયા વેપારને
માટે પ્રખ્યાત છે તે લખો.

જ. ૧૩૯. મદ્રાસ-મદ્રાસ ઇલાકામાં કૌરોમંડલ કાંઠાપર ચામડાં,
ખુંદ, રૂ, ચોખા, ગળી, તેલીબીયાં, ગરમ મસાલો, ચા,
અને તમાકુ. નેગાપટ્ટણ-મદ્રાસ ઇલાકામાં ચોખા. રંગુન-
બ્રહ્મદેશમાં રંગુન નદીપર ચોખા અને સાગ. મુલ્કાઇ-
બ્રહ્મદેશમાં સાગ. લાખી-બ્રહ્મદેશમાં ચીન સાથેના વેપારનું
મથક. કલકત્તા-બંગાળામાં હુગલી નદીપર શણ,
ચા, ચામડાં, અરીણ, ચોખા, તેલીબીયાં, ગળી અને
લાખ. ચિતેગાંવ-બંગાળામાં ચોખા અને સાગ. સીરંજ-
ગંજ-બંગાળામાં શણ. મુર્શિદાબાદ-બંગાળામાં ગંગા
નદીપર રેશમી કાપડ ને ગળી. પટણા-બહાર પ્રાંતમાં શેણ,
ગ્રામા ને ગંડક નદીના કાંઠાપર અરીણનાં વેપારનું મથક.
કાનપુર-આગ્રા પ્રાંતમાં ગંગા નદીપર અનાજ, સુતરાઉ
ને ગરમ કાપડ તથા ચામડાં. ગાજીપુર-આગ્રા પ્રાંતમાં
ગુલાબજળ ને અરીણ. અમૃતસર-પંજાબમાં શાલ,
રેશમી અને સુતરાઉ કાપડ દિલ્હી-પંજાબમાં જમના
નદીપર શેતરંજ ને માટીનાં વાસણ. પેશાવર-વાયવ્ય
સરહદ પ્રાંતમાં ચોખા. નાગપુર-મધ્ય પ્રાંતમાં ધોતીભેડા
ને સંતરા. જમ્મુપોર-મધ્ય પ્રાંતમાં ઘઉં. પુરાનપુર-

૪૪] પાંચમા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

મધ્યપ્રાંતમાં તાપી નદીપર કસબી કાપડ. ઉમરામતી,
અકોલા—વરાડ પ્રાંતમાં રૂનાં વેપારનાં મથક. લેહુ—
કાશ્મીરમાં સિંધુ નદીપર ચિનાઇ તુર્કસ્તાન સાથેના વેપાર-
નું મથક. બાંગલોર—મહેસુરમાં સુતરાઉ ને ગરમ કાપડ.
ફ્રેંચના સંસ્થાનો—(પોંડિચેરી, ચાનાન, કારીકલ, માહી
અને ચંદ્રનગર)—મગફળી, સુતરાઉ કાપડ ને ચોખા. શ્રીરં-
ગીના સંસ્થાનો (દીવ, દમણ, ગોવા)—નાળિયેર.
માછલાં, સોપારી. ભુતાનનું રાજ્ય—ઊન, મીણુ, કસ્તુરી,
ને રત્ન.

મુખ્ય ઈલાકાની ભૂગોળની તેમજ
હિંદુસ્તાનની ભૂગોળની

પ્રશ્નોત્તરમાળામાં

અત્યાર મુધીની પરીક્ષાઓમાં પરીક્ષક સાહેબો
તરફથી પૂછવામાં આવેલા તમામ પ્રશ્નોનો સંગ્રહ
કરવામાં આવ્યો છે જેથી ચોથા, પાંચમા ધોરણના
વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકો તથા ટ્રેનિંગ કોલેજના
સ્કોલરોને પણ ઉપયોગી થઈ પડશે.

કર્તા—છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“મુખ્યગણિત શિક્ષક”ના કર્તા. શાહપોર-સુરત.

વિવિધ રસિક પ્રશ્નોત્તર.

સ. ૧. અંગ્રેજ સરકારના તાબાનો જીનામાં જીનો પ્રાંત કયો ?

જ. ૧. મદ્રાસ ઇલાકો.

સ. ૨. ત્રણ બાજુએ ફરીઓ હોય એવો અંગ્રેજ સરકારના તાબાનો કયો પ્રાંત છે ? જ. ૨) મદ્રાસ ઇલાકો.

સ. ૩. હિંદમાં મોટામાં મોટો ઇલાકો, પ્રાંત, પર્વત, મોટામાં મોટી નદી, મોટામાં મોટું બંદર, શહેર, દેશીરાજ્ય, હિંદુઓનું જાત્રાનું ઠેકાણું કયું છે ?

જ. ૩. ઇલાકો-મુંબઈ. પ્રાંત-બ્રહ્મદેશ. પર્વત-હિમાલય. નદી-સિંધુ. બંદર-મુંબઈ. શહેર-કલકત્તા. દેશીરાજ્ય-નિઝામનું. હિંદુનું જાત્રાનું ઠેકાણું-કાશી.

સ. ૪. હિંદુસ્તાનમાં વધારેમાં વધારે તાપ અને વરસાદ ક્યાં પડે છે ? જ. ૪) તાપ-સિંધમાં જોકોઆબાદમાં. વરસાદ-આસામમાં ચેરાપુંજમાં.

સ. ૫. ઘાટમાં ઘાડી વસ્તીવાળો કયો પ્રાંત છે ?

જ. ૫. આઝા ને અયોધ્યાના સંયુક્ત પ્રાંતો.

સ. ૬. કયા પ્રાંતમાં ફક્ત બેજ ઋતુઓ (શિયાળો ને ચોમાસું) છે ? જ. ૬. આસામ પ્રાંત.

સ. ૭. કયા દેશીરાજ્યમાં સોનાની ખાણો છે ને તે ક્યાં છે ?

જ. ૭. મહેસૂરના રાજ્યમાં કોલાર પાસે.

સ. ૮. ટાટાએ વિદ્યાની શોધખોળ માટેની મોટી સંસ્થા ક્યાં સ્થાપી છે ? જ. ૮. બાંગલોરમાં.

૪૬] હિંદુસ્તાનની સાઠ ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ચાર આના.

સ. ૯. ટાટાનું મોટું બોહાનું કારખાનું ક્યાં આવેલું છે ?

જ. ૯. છોટા નાગપુરમાં સાકચી ગામ આગળ.

સ. ૧૦. ઇ. હિંદમાં પહેલ વહેલો યુરોપીઅન કયો આવ્યો હતો ?

જ. તે પ્રથમ કૃત્યો હતો ?

જ. ૧૦. ઇ. વાસ્કોડાગામા. જ. મદ્રાસ છલાકાના મલખાર કાંઠા પરના કાલિકટમાં

સ. ૧૧. હિંદુસ્તાનનું કયું શહેર પારીસ સાથે સરખામણી કરાય તેવું છે ? જ. ૧૧. જયપુર.

સ. ૧૨. આખી દુનિયામાં વખણાયેલો તાજમહાલ ક્યાં છે ને તે કોણે બંધાવ્યો હતો ?

જ. ૧૨. આગ્રામાં. શાહજહાંએ બંધાવ્યો હતો.

સ. ૧૩. તાજમહાલના જેવો રાજો ક્યાં છે ને તે કોનો છે ?

જ. ૧૩. આરંગઝાદમાં-આરંગઝેબની છોકરી મકરબાનો.

સ. ૧૪. હિંદુસ્તાનનું સ્વર્ગ કયું ? જ. ૧૪. કાશ્મીર.

સ. ૧૫. કયા જાત્રાના સ્થળમાં હિંદુઓની બધી વર્ણો સાથે એકજ ભાણમાંથી ખાઈ શકે છે ? જ. ૧૫. જગન્નાથપુરી.

સ. ૧૬. હિંદુસ્તાનના કયા શહેરમાં એક ભાગમાંથી બીજા ભાગમાં હોડીમાં બેસી ફરી શકાય છે ? જ. ૧૬. શ્રીનગર (કાશ્મીર)

સ. ૧૭. ઇ. સુંદરવન ક્યાં આવ્યું ? એવું નામ પડવાનું કારણ શું ?

જ. ૧૭. ઇ. બંગાળની દક્ષિણમાં બ્યાંથી ગંગાના જુદા જુદા કાંટા નીકળે છે ત્યાં આગળ (ગંગાનો ડેલ્ટા) જ. સુંદરી નામના કાંડો પડેથી

શુભશતી સાં ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ત્રણ આના. [૪૭

સ. ૧૮. હિંદમાં ઉંચામાં ઉંચો મિનારો કયો છે તે તે ક્યાં છે તથા કોણે બંધાવ્યો હતો ?

જ. ૧૮. કુતુબમિનાર એ દિલ્હીમાં કુતુબુદ્દીને બંધાવ્યો હતો.

સ. ૧૯. હિંદમાં જોવા લાયક ગુફાઓ કયે કયે છે ?

જ. ૧૯. મુંબઈ છલાકામાં-કતેરી, અંધેરી, કાર્લા ને ધારાપુરી; નિળમના રાજ્યમાં-અન્નિટા અને ધલોરા (વેરળ)

સ. ૨૦. ઉત્તર હિંદુસ્તાન અને દક્ષિણ હિંદુસ્તાનની નદીઓનો તફાવત લખો.

જ. ૨૦. ૧. ઉત્તરની નદીઓ બરફવાળા ડુંગરોમાંથી નીકળે છે, દક્ષિણની નદીઓ બરફ વગરના ડુંગરોમાંથી નીકળે છે. ૨. ઉત્તરની નદીઓ લાંબી ને મોટી છે, દક્ષિણની નદીઓ એટલી લાંબી તથા મોટી નથી. ૩. ઉત્તરની નદીઓમાં ઉનાળામાં બરફ પીગળી રેલ આવે છે, દક્ષિણની નદીમાં ઉનાળામાં રેલ આવતી નથી. અને પાણી ઘણું થોડું હોય છે. ૪. ઉત્તરની નદીઓ સરખી જમીનમાં ચમને વહે છે, દક્ષિણની નદીઓ ઢાળ પડતી વહે છે. ૫. ઉત્તરની નદીઓમાં મુખથી ઘણા માઇલ ઉપલાણે મોટાં વહાણો જઈ શકે છે, દક્ષિણની નદીઓમાં મુખથી ઉપલાણે મોટાં વહાણો જઈ શકતાં નથી. ૬. ઉત્તરની નદીમાં મોટાં ડેલ્ટા છે, દક્ષિણની નદીઓમાં એવા ડેલ્ટા નથી.

સ. ૨૧. કાવેરી નદીના મુખને શું કહે છે ? જ. ૨૧. કોલેરન.

સ. ૨૨. હિંદમાં પહાડી ઉચ્ચ પ્રદેશ કયા કયા છે ?

જ. ૨૨. કાશ્મીર, કુર્ગપ્રાંત, ખ્રિષ્ટિય અલુચિસ્તાન, નેપાળ, ભુતાન,

સ. ૨૩. જ. સપાટ પ્રદેશ કેને કહેવો, જ. પહાડી પ્રદેશ કયો કહેવાય ?

જ. ૨૩. જ. જ્યાં ખાડા ટેકરા ન હોય અને બધી જમીન સરખી હોય તેવો મુલક. જ. જ્યાં ધણા ટેકરા અને ટેકરીઓ અને હાંડી ખાડી હોય તેવો મુલક.

સ. ૨૪. સપાટ પ્રદેશ કયા કયા છે ?

જ. ૨૪. આસામ, બંગાળા, બહાર, આગ્રા ને અયોધ્યાના સંયુક્ત પ્રાંતો, પંજાબ.

સ. ૨૫. પહાડી મુલક કયાં કયાં છે

જ. ૨૫. અલ્હદેશ, છોટા નાગપુર, વાયવ્ય સરહદનો પ્રાંત.

સ. ૨૬. ઉચ્ચ પ્રદેશ કયા કયા છે ? જ. ૨૬. નિજમનું રાજ્ય અને મહેસુર.

સ. ૨૭. રસાળ પ્રદેશ કયા કયા છે ?

જ. ૨૭. બંગાળા; બહાર; આગ્રા ને અયોધ્યાના સંયુક્ત પ્રાંતો; પંજાબ

સ. ૨૮. સિંધ ને રજપુતાના કેવા પ્રદેશ છે ?

જ. ૨૮. કોરા, સુકા ને રણવાળા.

સ. ૨૯. ગુજરાત, મુંબઈ ધલાકો સિંધ, પંજાબ, રજપુતાના, બંગાળા, માળવા, દક્ષિણ હિંદુસ્તાન, અને અલ્હદેશની મુખ્ય પેદાશ ગણાવો.

મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રમુખોત્તરમાળા જા. આના. [૪૯

જ. ૨૯. ગુજરાતમાં-ધઉં ને કપાસ. મુંબઈ ઇલાકામાં-૩,
ચોખા. સિંધમાં-માજરી ને બટાકા. પંજાબમાં-ધઉં;
રજપુતાનામાં-મકાઈ. બંગાળામાં-ચોખા, શણ, ગળી.
માળવામાં-અરીણ. દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમાં-ચોખા,
નાળીએર, સોપારી, એલચી ને મુખડ. બ્રહ્મદેશમાં-ચોખા
ને સાગ. આસામમાં-ચા. મધ્યપ્રાંત ને વરાડમાં-૩.
સ. ૩૦. પૂર્વ કિનારો ને પશ્ચિમ કિનારો એ બેમાં વધારે સારો
કયો અને શા માટે ?

જ. ૩૦ પશ્ચિમ કિનારો વધારે સારો. કારણ કે એ વાંકો ચુકો
અને ઉડો છે અને તેથી ત્યાં વહાણો સહીસલામત રહી શકે
છે, અને તેજ કારણથી પશ્ચિમ કિનારે મોટાં બંદરો છે.

સ. ૩૧. કાઉન કોલોની એટલે શું ? કાઉન કોલોનીમાં શું શું
ગણાય છે ?

જ. ૩૧. હિંદુસ્તાનની સાથે ગણાતા નથી અને જેનાપર વાઇસ-
રોયની સત્તા નથી તે. સિલોન અને માલદીપ.

સ. ૩૨. મદ્રાસ ઇલાકો વિષુવવૃત્ત નજીક હોવા છતાં ઉત્તર હિંદુ-
સ્તાનના જે ભાગો ફરીબા કિનારે નથી તેના જેટલો
તાપ પડતો નથી તેનાં કારણ સમજાવો.

જ. ૩૨. મદ્રાસ ઇલાકો ફરીબાની પાસે આવ્યો છે માટે.

સ. ૩૩. હિંદુસ્તાનમાં સૌથી વધારે બેજવાળો પ્રદેશ કયો ?

જ. ૩૩. આસામ પ્રાંત.

સ. ૩૪. કયા પ્રાંતમાં જુનામાં જુના અને પ્રસિદ્ધ શહેરો છે ?

જ. ૩૪. સંયુક્ત આબ્રા ને અયોધ્યાના પ્રાંતમાં.

૫૦] ગુજરાતની સાઠ ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ત્રણ આના.

- સ. ૩૫. અ. હિંદુસ્તાનના કયા પ્રાંતમાં મોટાં શહેરો ઘણાં છે ?
 જ. અને તે પ્રાંતમાંના એક લખથા વધારે વસ્તીવાળાં શહેર લખો.
- જ. ૩૫. અ. આગ્રા અને અયોધ્યાના સંયુક્ત પ્રાંતોમાં. વ. લખનૌ, કાશી, આગ્રા, કાનપુર, અલાહાબાદ, અરેલી; મીરત.
- સ. ૩૬. હિંદુઓમાં મા અને બાપનું શ્રાદ્ધ કયે સ્થળે કરવામાં આવે છે ?
- જ. ૩૬. માનું શ્રાદ્ધ સિદ્ધપુરમાં. બાપનું શ્રાદ્ધ ગયામાં.
- સ. ૩૭. મધ્ય હિંદ એજન્સિના રાજકુમારો માટે કયા શહેરમાં કોલેજ છે ? જ. ૩૭. ઇંદોર.
- સ. ૩૮. હિંદમાં બેગમનું રાજ્ય કયાં છે તે તેનો પોલિટિકલ એજન્ટ કયાં રહે છે ?
- જ. ૩૮. મધ્યહિંદ એજન્સિમાં ભોપાળમાં બેગમ રાજ કરે છે. પોલિટિકલ એજન્ટ શિહુરમાં રહે છે.
- સ. ૩૯. નીચેની જગાઓ કયાં છે તે શાને માટે પ્રખ્યાત છે ?
 સાકચી, કાશી અલીગઢ. રૂરકી; દેહરાદુન, કસાવલી, અજમેર, કામ્પટી, બાંગલોર, જયપુર; દીમ, ઔરંગાબાદ.
- જ. ૩૯. સાકચી-છોટા નાગપુરમાં લોહાના મોટા કારખાના માટે. કાશી-આગ્રા પ્રાંતમાં ગંગાના કિનારાપર હિંદુઓનું મોટું જાત્રાનું અને સંસ્કૃત વિદ્યાનું સ્થળ છે. અલીગઢ-આગ્રા પ્રાંતમાં મુસલમાનની મોટી કોલેજ. રૂરકી-આગ્રા પ્રાંતમાં મોટામાં મોટી એન્જીનરિંગ કોલેજ. દેહરાદુન-આગ્રા પ્રાંતમાં હવા ખાવાનું સ્થળ.

તથા જંગલ આતાની કોલેજ. કસાવલી-પંજમ પ્રાંતમાં સીમલાની પાસે હડખાયા જનાવરથી કરડેલા દરેનીના દવાખાના માટે. અજમેર-અજમેર ને મહેરવાડમાં રાજ-કુમારો માટે મહા વિદ્યાલય તથા મુસલમાનનું જાત્રાનું ઠેકાણું. રજપુતાના એજન્સિના એજન્ટ હુ ધ ગવર્નર જનરલ અહીં રહે છે. કામપટ્ટી-મધ્ય પ્રાંતમાં નાગપુર પાસે લશ્કરની ઓવણી. આંગલોર-મહેસુરમાં વિદ્યાની શોધ ખોળ માટેની સંસ્થા; લશ્કરની ઓવણી તથા મહેસુરના રેસિડન્ટના મુકામ માટે. જયપુર-રજપુતાના એજન્સિમાં હિંદુસ્તાનમાં જોવા લાયક શહેરમાંનું એક છે. સંગ્રહસ્થાન તથા વેશશાળા. દીગ-રજપુસ્તાના એજન્સિમાં ભરતપુર પાસે રાજનો મહેલ, ઐરંગઝાદ-નિઝામના રાજ્યમાં મકરખાના રાજ માટે.

સ. ૪૦. સુરતથી આમુ, માથેરાન, મહાખજેશ્વર અને સીમલા જવું હોય તો કઈ ગાડીમાં બેસી ક્યાં ઉતરવું ?

જ. ૪૦. સુરતથી અમદાવાદ, મહેસાણા, પાલણપુર, આમુ રોડ થઈ આમુ. સુરતથી મુંબઈ જઈ પુના તરફથી ગાડીમાં નેરળ સ્ટેશને ઉતરી સ્ટીમ રેલવેમાં બેસી માથેરાન. સુરતથી મુંબઈ જઈ પુના થઈ વહાર સ્ટેશનથી મહાખજેશ્વર. (મહાખજેશ્વર પાસે પંચગતી હવાખાવનું સ્થળ છે.) સુરતથી પંજમ મેલમાં વડોદરા, ગોધરા, રતનામ, કોટા, ભરતપુર, મથુરા દિલ્હી થઈ સીમલા.

સ. ૪૧. હિંદુસ્તાનની કઈ કઈ નદીઓમાં મોટાં વહાણ ચાલી શકે છે ?

પર] હિંદુસ્તાનની સાંભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ચાર આના.

જ. ૪૧. અક્ષપુત્રા, સિંધુ, ગંગા, હુગલી, ધરાવદી, ગોદાવરી, કૃષ્ણા, નર્મદા અને તાપી.

સ. ૪૨. હિમાલય પર્વતપર હવા ખાવાના સ્થળ ક્યાં ક્યાં છે ?

જ. ૪૨. સીમલા, નૈનીતાલ અને દાબ્રિલિંગ.

સ. ૪૩. ક્યાં ક્યાંના લોકોનો મુખ્ય ખોરાક ચોખા છે ?

જ. ૪૩ કોકણ; મદ્રાસ, બંગાળા અને અસમો.

સ. ૪૪. ઉત્તર હિંદુસ્તાનના લોકોનો મુખ્ય ખોરાક શું છે ? જ. ઘઉં.

સ. ૪૫. જુવાર અને બાજરી ક્યાંના લોક ખાય છે ?

જ. ૪૫. મુંબઈ છલાકાના.

સ. ૪૬. મુંબઈથી કાશી કયે કયે રસ્તે જવાય અને ક્યાં ક્યાં મોટાં રોડો આવે ?

જ. ૪૬. (૧) મુંબઈથી કલ્યાણ, ધગતપુરી, નાશિક, મનમાડ, ચાળીસગામ, જલ્દગામ (અથવા મુંબઈથી સુરત, અમલનેર, જળગામ) લુસાવળ, ખંડવા, ધટારસી, જમલપોર, કટની, માણેકપુર, અલાહાબાદ, મોગલસરાઈ અને કાશી (ખનારસ.) (૨) મુંબઈથી સુરત, ભરૂચ, ગોધરા, રતલામ, નાગડા, દેવજન, ભોપાળ, ધટારસી, જમલપોર, કટની, માણેકપુર, અલાહાબાદ, મોગલસરાઈ, અને કાશી (ખનારસ.) મુંબઈ દ્વારકાં જતાં ક્યાં ક્યાં દીવાદાંડી આવે ?

બા, વસઇ, દમણ, હજીરો, પીરમ, ધોધા, ભાવનગર,

ગા, પોરબંદર, દ્વારકા.

નમાં હાલ કયે ઠેકાણે રાજકર્તા સી છે ? જ. ભોપાળ.

ના જે ભાગોના પ્રાચીન ખાસ નામ હોય તે લખો.

જ. ૪૯. બંગાળા-નૈપથદેશ. ઉત્તર બંગાળા-ગોંડ. બહારમાંત મગધ. વરાડ-વિદર્ભદેશ. ઓરિસાનો દક્ષિણ ભાગ-કલિંગ. માળવાનો પશ્ચિમ ભાગ-અવંતિ. કાઠિઆ-વાડ-સૌરાષ્ટ્ર. આખામડળા-આનર્ત. મહી ને નર્મદાની વચ્ચેનો મુલક-લાટ. મહેસુરનો દક્ષિણભાગ-ચૌલ. પેશાવર-માંધાર.

સ. ૫૦. હિંદુસ્તાનની કઈ કઈ નદીઓમાંથી નહેરો કાઢેલી છે ?

જ. ૫૦. સિંધુ, સતલજ, જમના, ગંગા, કૃષ્ણા, તુમબ્ર, કાવેરી.

સ. ૫૧. મુંબઈ ઇલાકામાં અગ્રેજી કાલેજો કયા કયા શહેરમાં છે ?

જ. ૫૧. મુંબઈ, પુના, ધારવાડ, વડોદરા, સુરત, અમદાવાદ, ભાવનગર, જુનાગઢ, રાજકોટ, કરાચી.

સ. ૫૨. કયા પરદેશી લોકતું રાજ્ય એકજ ઇલાકામાં છે ?

જ. ૫૨. પોર્ટુગીઝ (શીરંગી) લોકતું.

સ. ૫૩. મુંબઈ સરકાર અને હિંદી સરકાર એટલે શું ? તે સમજાવો.

જ. ૫૩. મુંબઈ સરકાર એટલે ગવર્નર અને તેમને મદદ કરનારી સભા. હિંદી સરકાર એટલે ગવર્નર જનરલ (વાઇસરોય) અને તેમને મદદ કરનારી સભા.

સ. ૫૪. હિંદમાં રેશમ કયાં કયાં થાય છે ?

જ. ૫૪. મહેસુર, બંગાળા, કાશ્મીર. પંજાબ.

સ. ૫૫. હિંદુસ્તાનમાં વેપારને માટે વખણાતાં મોટાં શહેરો લખો.

જ. ૫૫. અમદાવાદ, સુરત, કાનપુર, કરાચી, મુંબઈ, કલકત્તા, રંગુન, મદ્રાસ, ચિતેગાંવ.

સ. ૫૬. અમદાવાદ અને સુરત કઈ કઈ શરીરની માટે પ્રખ્યાત છે ?

૫૪] પહેલી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” અઢી આના.

- જ. ૫૬. અમદાવાદ-કીનખાખ, રેશમી ને સુતરાઉ કાપડ, ધોતી-જોડા, સાડીઓ ને ખંડ. સુરત-કસબી કામ, જરીકામ, રેશમી કાપડ, હાથીદાંત ને ચુંખડનું કોતરકામ.
- સ. ૫૭. વિભાગ માંહેલા રેવન્યુ ખાતાના જુદા જુદા અધિકારીઓના ઓફિસનાં કમવાર નામ આપો.
- જ. ૫૭. રેવન્યુ કમિશનર, કલેક્ટર, આસિસ્ટન્ટ કે ડેપ્યુટી કલેક્ટર, મામલતદાર, અવલ કારકુન, તલાટી.
- સ. ૫૮. ઇલાકાના કેળવણી ખાતાના અધિકારીઓ અનુક્રમે લખો.
- જ. ૫૮. ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન, આસિસ્ટન્ટ ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન, એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર, ડેપ્યુટી એજ્યુ, ઇન્સ્પેક્ટર, આસિ. ડે. એ. ઇ.
- સ. ૫૯. દક્ષિણ હિંદુસ્તાન કરતાં ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં પાક વધારે થવાનાં કારણ લખો.
- જ. ૫૯. ૧. ઘણી નદીઓ આવેલી છે ૨. જમીન સપાટ અને રસાળ છે.
- સ. ૬૦. હિંદના કયા કયા શહેરોમાં હાઇકોર્ટો છે ?
- જ. ૬૦. મુંબઈ, મદ્રાસ, કલકત્તા, અલાહાબાદ, લાહોર.
- સ. ૬૧. મુંબઈ ઇલાકાના કેળવણી ખાતાના, જમલ ખાતાના, પોસ્ટ ખાતાના, ખેતીવાડી ખાતાના, અને સુખાકારી ખાતાના મુખ્ય અમલદારો કયા છે ?
- જ. ૬૧. ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન; કોન્ઝર વેટર ઓફ ફાર્મેસીસ; પોસ્ટ માસ્ટર જનરલ; ડિરેક્ટર ઓફ એગ્રીકલ્ચર; સેનેટરી કમિશનર.
- સ. ૬૨. હિમાલય પવન ઉત્તરમાં આવેલો છે તેથી શા શા લાભ છે ?

- જ. ૬૨. ૧. ઉત્તર તરફથી પરદેશી શત્રુ આવી શક્તા નથી ૨. હિમાલયમાંથી ઘણી નદીઓ નીકળે છે તેથી ઉત્તર ભાગ ફળદ્રુપ થએલો છે. ૩. ઉત્તર ભાગની નદીઓમાં ઉનળામાં તથા ચોમાસામાં મોટી રેસો આવે છે. ૪. દક્ષિણ તરફના બેજવાળા પવનને ઉત્તરમાં જતાં અટકાવે છે.
- સ. ૬૩. મદ્રાસથી આગળોટમાં ખેસી કલકત્તા થઈ રંગુન જતાં રસ્તે ક્યાં ક્યાં મુખ્ય બંદરો આવે ?
- જ. ૬૩. મદ્રાસ, મછલીપટ્ટણ, કોકણદ, વિજગાપટ્ટણ, ગંજામ, જગન્નાથપુરી, કલકત્તા, ચિનેગાંવ, આક્રિઆમ ને રંગુન.
- સ. ૬૪. મુંબઈથી દિલ્હી જવું છે કઈ ટ્રેનમાં જઈ તો જલદી પહોંચાય અને ક્યાં ક્યાં સ્ટેશનો આવે ?
- જ. ૬૪. પાલધર, વલસાડ, સુરત, વડોદરા, ગોધરા, કોટા, મથુરા, ને દિલ્હી.
- સ. ૬૫. નદીઓ લાંબી ટુંકી હોવાનું કારણ શું ?
- જ. ૬૫. દરીઓ આધો હોય તેમ નદી લાંબી અને દરીઓ પાસે હોય તેમ નદી ટુંકી.
- સ. ૬૬. નકશામાં નદી ક્યાંથી બતાવવાનું શરૂ કરશે ?
- જ. ૬૬. નદી જ્યાંથી નીકળતી હોય ત્યાંથી એટલે મૂળ આગળથી.
- સ. ૬૭. નકશામાં અખાત શી રીતે બતાવશે ?
- જ. ૬૭. સમુદ્રમાંથી પાણીનો ફાંટો જોઈ ગમ જતો હોય તેણી તરફ.

સૂચના—જવાબ ૧૦૨માં હિંદી પ્રધાનનું નામ અર્લ વીડરટન લખ્યું છે તે નામનું પ્રધાનનું નામ છે. હિંદી પ્રધાનનું નામ સાર્ડ પીલ છે.

પરીક્ષક પ્રશ્નો.

૧. તમારા ગામ, તાલુકો, જિલ્લો, પ્રાંત, ઇલાકો, દેશ, ને ખંડનું નામ કહો.
૨. હિંદુસ્તાનની સીમા લખો.
૩. હિંદમાં આવેલા મુખ્ય પર્વતો ગણાવો.
૪. હિંદમાં કઈ કઈ મોટી નદીઓ આવેલી છે ?
૫. હિમાલય, સુલેમાન, સહ્યાદ્રિ, નીલગીરી, કારાકોરમ, સાતપુડા, અને અરવલીના શિખર લખો.
૬. શિખર, તળેટી, ખીણ, મૂળ, મુખ, સામુદ્રધુની, અખાત, ભૂશિર, ખેટ, અને સરોવરની વ્યાખ્યા આપો.
૭. હિમાલયની તળેટીના જંગલનું નામ શું ?
૮. હિંદમાં વસ્તી મુખ્ય જાતો લખો.
૯. હિંદમાંથી કયો કયો માલ પરદેશ જાય છે ?
૧૦. હિંદમાંની મુખ્ય આયાત લખો.
૧૧. હિંદમાં કેટલી તરફનાં રાજ્યો છે અને તે કયાં કયાં ?
૧૨. પરદેશો સ્વતંત્ર રાજ્યે કયા કયા લોકોનાં છે ?
૧૩. શીરંગી (પોર્ટુગીઝ)નું રાજ્ય કયા ઇલાકામાં આવ્યું છે અને તે કયાં કયાં છે ?
૧૪. ફ્રેંચ લોકનાં સંરચાન ગણાવો અને તે કયાં આવ્યાં તે લખો.
૧૫. અંગ્રેજ સરકારના તાબાનાં મોટાં દેશી રાજ્ય ગણાવો.
૧૬. સ્વતંત્ર દેશોરાજ્યો રાજધાની સાથે લખો.

ચૈથી ચોપડીનો ડિક્ટેશન શિક્ષક" ચાર આના. [૫૭

૧૭. મોટી એન્જિનિયરો ગણાવે અને તેના ઉપરી અધિકારીને શું કહે છે તે લખો.
૧૮. મોટાં દેશીરાજ્યોમાં અંગ્રેજ સરકાર તરફથી કયો અધિકારી રહે છે ?
૧૯. હિંદમાં ગવર્નરો, લેફ્ટનન્ટ ગવર્નરો, ચીફ કમિશનરો, રેસિડન્ટો ને એજન્ટ ટુ ધ ગવર્નર જનરલ કેટકેટલા છે ?
૨૦. સવાલ ૧૯માં જણાવેલા અધિકારીના મુકામ લખો.
૨૧. બ્રિટિશ હિંદના રાજકીય ભાગ, અધિકારી, રાજવાની અને અધિકારીના હવાખાવાનાં સ્થળ લખો.
૨૨. હિંદુસ્તાનમાં ગવર્નરો, લેફ્ટનન્ટ ગવર્નરો, અને ચીફ કમિશનરોના તાબામાં કયા કયા ભાગ છે ?
૨૩. નીચેની જગાઓ શું છે ? કયાં છે ? શાને માટે પ્રખ્યાત છે તે કહો અને નકશામાં બતાવો.

કલકત્તા, દિલ્હી, મુંબઈ, મદ્રાસ, રંગુન, કરાંચી, ચિતેગાંવ, કાશી, સીમલા, દેહરાદુન, અલીગઢ, રૂરકી, સુરત, ઢાકા, લાહોર, આક્રિઆબ, રતલામ, અજમેર, અલાહાબાદ, કાનપુર, ઇંદોર, કસાવલી, સાકચી, સુંદરવન, સિંધુ, કારવાર, દાર્જિલિંગ, મહાબળેશ્વર, સલ્લાદિ, પટણા, જગનાથપુરી, પોંડિચેરી, ગોવા, અમદાવાદ, નાગપુર, અમૃતસર, ધરાવદી, મથુરા, સિંલોંગ, પેશાવર, રામેશ્વર, પોર્ટબ્લેર, આંબા, શુસાવળ, પુના, અયોધ્યા, આકોલા, શ્રીરંગપટ્ટણ, હૈદરાબાદ, બાંગલોર, સિકંદરાબાદ, વડોદરા, કાશ્મીર, ખટનંદુ, જમપુર, ગ્વાલિઅર, સીક્રીમ, ત્યાસીસ્થુન, રામેશ્વર,

૫૮] પાંચમી ચોપડીનો “હક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આના

૨૪. હિંદની ખેતીની પેદાસ લખો.
૨૫. ચા, ખુંદ, અરીસુ, ઘઉં, અળશી, તલ, કપાસ, ચોખા અને શણ કયાં કયાં થાય છે ?
૨૬. હિંદમાંથી કયાં કયાં ખતીજો નીકળે છે ?
૨૭. કોયલા કેરેસીન, મીઠું, કલાઈ, સોનું, તાંબું, સીસું, હીરા, માણેક, અમરખ, પદ્મખેગો ને મેંગેનીઝ કયાંથી નીકળે છે ?
૨૮. હિંદમાં ચાલતા મુખ્ય ધર્મો ગણાવો.
૨૯. હિંદમાં કઈ કઈ વનસ્પતિ થાય છે ?
૩૦. હિંદમાં કુલ વસ્તી કેટલા માણસની છે અને કયા કયા લોકની કેટકેટલી છે ?
૩૧. હિંદમાં કઈ કઈ ભાષા બોલાય છે અને તે કયાં બોલાય છે તે લખો.
૩૨. હિંદુસ્તાનની કઈ કઈ નદીઓ હિંદુધર્મમાં પવિત્ર ગણાય છે.
૩૩. ગવર્નર, લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નર અને ચીફ કમિશનરના અધિકારમાં શો ફરકાર છે ? જ. પાંચમી ચોપડીના ૭૫મા પાઠનો છઠ્ઠો પેરેગ્રાફ વાંચો.
૩૪. પાણીનું વહેણ કઈ તરફ હંમેશાં હોય છે ?
૩૫. હિંદુસ્તાનમાં રેતીના રણ કયાં કયાં છે ?
૩૬. ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં આવેલાં હિંદુઓનાં જાત્રાનાં ઠેકાણાં લખો.
૩૭. હિંદુસ્તાનમાં જૈન લોકોના જાત્રાનાં સ્થળ કયાં કયાં છે ?
૩૮. હિંદુસ્તાનમાંનાં હવા ખાવાનાં સ્થળ લખો.

બાળવર્ગનો “મુખગણિત શિક્ષક” દોઢ આનો. [૫૬

૪૯. હિંદુસ્તાનના હાલના શહેનશાહનું, તેમના પિતા અને દાદાનું નામ શું ?
૪૦. અ. ખંભાતના અખાતને કઈ નદીઓ મળે છે ?
 બ. બંગાળી ઉપસાગરને કઈ નદીઓ મળે છે ?
૪૧. ગોદાવરી, કૃષ્ણા, નર્મદા, સિંધુ, ગંગા, મહા એ નદીઓ કયાંથી નીકળી કોને મળે છે અને તેના પર કયાં કયાં મુખ્ય શહેરો આવેલાં છે ?
૪૨. હિંદુસ્તાનમાં અંગ્રેજ સરકાર સિવાય બીજા કયા યુરોપી લોકનાં રાજ્ય છે ?
૪૩. બંગાળા ઇલાકામાં કયાં કયાં દેશી રાજ્યો આવેલાં છે ?
૪૪. હિંદુસ્તાનના કયા ભાગમાં નદીની રેલથી ખેતીનું કામ ચાલે છે ?
૪૫. પંજાબ, મધ્યપ્રાંત, વાયવ્ય સરહદનો મુલક, મુંબઈ, કલકત્તા, લુન્ડ, સિંધુ, રજપુતાના શા ઉપરથી નામ પડ્યાં ?
૪૬. હિંદુસ્તાનમાં લશ્કરી છાવણીઓ કયાં છે અને તે હિંદુસ્તાનના કયા કયા રાજકીય વિભાગમાં આવી છે તે લખો.
૪૭. અ. હિંદુસ્તાનના પૂર્વ કિનારાને શું કહે છે ? બ. એ કિનારે આવેલાં બંદરો લખો.
૪૮. હિંદુસ્તાનની જે નદીઓ પશ્ચિમ દિશાએથી પૂર્વમાં વહેતી હોય તેનાં નામ ને તે દરેક પર આવેલાં મુખ્ય શહેરો લખો.
૪૯. મદ્રાસ ઇલાકામાં કયાં કયાં દેશી રાજ્યો છે ?
૫૦. એક વહાણ કલકત્તાથી નીકળી કિનારે કિનારે થઈ મુંબઈ જાય છે તો રસ્તામાં કયાં કયાં બંદરો આવશે ?

૬૦] પહેલા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” ૧૧૧૧ આના.

૫૧. અ. નહેર એટલે શું ? બ. તે શા કામમાં આવે છે ?
૫૨. હિંદુસ્તાનની કઈ કઈ નદીમાંથી નહેરો કાઢેલી છે ?
૫૩. હિંદમાં આવેલાં રૂના વેપારનાં મથક ગણાવો.
૫૪. અરીણ, શણ, કપાસ, ચા, રેશમ, ધડેં અને ગળી હિંદુસ્તાનમાં ક્યાં ક્યાં થાય છે ?
૫૫. જિલ્લાના મુખ્ય મુખ્ય અમલદારોનાં નામ અને તે દરેકનાં કામ લખો.
૫૬. સિંધ કરતાં ગુજરાતમાં નદીઓ વધારે છે તેનાં કારણ સમજાવો.
૫૭. ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં દક્ષિણ હિંદુસ્તાન કરતાં નદીઓ મોટી છે તેનાં કારણ સમજાવો.
૫૮. મુખ્યથી દિલ્હી, કલકત્તા, અને મદ્રાસ રેલવે રસ્તે જતા ક્યાં જંકશનો આવે તે લખો.
૫૯. દ્રાવિડી ભાષા હિંદુસ્તાનના કયા ભાગમાં બોલાય છે ? તેની મુખ્ય શાખાઓ કઈ કઈ છે ?
૬૦. હિંદુસ્તાનના મુખ્ય કુદરતી ભાગ લખો.
૬૧. અ. અરબી સમુદ્રને મળનારી નદીઓ લખો. બ. હિમાલયમાંથી નીકળનારી નદીઓ લખો.
૬૨. મુખ્યથી કલકત્તા, પુના, લાહોર, મદ્રાસ, રંગુન, નાગપુર, અલાહાબાદ, સીમલા, બાંગલોર, મુરત, દિલ્હી, તુલિકોરીન કઈ દિશામાં છે ?
૬૩. હિંદુસ્તાનમાં સૌથી વધારે અને સૌથી ઓછો વરસાદ ક્યાં પડે છે ?
૬૪. હિંદમાં સૌથી વધુ તાપ કયા શહેરમાં પડે છે ?
૬૫. કયા કયા અધિકારીઓની નીમણૂક શહેરશાહ પોતે કરે છે ?

૬૬. હિંદુસ્તાનની હાલની રાજધાનીનું શહેર કયું ? તથા તે પહેલાંની રાજધાની ક્યાં હતી ?
૬૭. હિંદુસ્તાન માંહેલા મોટા મોટા અમલદારો દેશી છે કે અંગ્રેજ ?
૬૮. હિંદુસ્તાનના હવા ખાવાનાં સ્થળ તથા મુખ્ય ઇલાકાનાં રેનાં વેપારનાં નયક લખો.

૬૯. નીચેની જગાએ શું છે, ક્યાં છે, શાને માટે પ્રખ્યાત છે તે કહો અને પછી નકશામાં બતાવો.

અરવલ્લી, આમુ, અમદાવાદ, અહમદનગર, અમૃતર, અયોધ્યા, આદિઆમ, અલાહાબાદ, અલીગઢ, અજમેર, આકોલા, આસામ, અંદામાન, આગ્રા, મંદોર, ઇલોરા, ઉદેપુર, ઉમરાવતી, ઉમરકોટ, ઉતાપ્રમંડ, એવરેસ્ટ, ઓઢીઆ, ઔરંગાબાદ, કારાકોરમ, કાશ્મીર, કરાંચી, કલકત્તા, કાનપુર, કોલર, કોલાર, કાનાનુર, કાલીકટ, કાવેરી, કારીકલ, કન્યાકુમારી, કારવાર, કોટા, કવેટા, કૃષ્ણા, કોરોમાંડલ, કાશ્મી, કનોજ, ખટમંડુ, ખેરપુર, ખેઅરઘાટ, ખંભાત, ખાસ્થા, ગીરનાર, ગંગા, ગાજીપુર, ગોવળકોંડા, ગોવા, ગોહતી, ગયા, ગોદાવરી, ગ્વાલીઅર, ચીલકા, ચંદ્રનગર, ચેરાપુંજી, ચિત્તેગાંવ, જગન્નાથપુરી, જેકોબાબાદ, જમના, જમલપુર, જયપુર, જુનાગઢ, જેસલમીર, ટયાસીસ્પુદન, ઢાકા, ત્રિવેંદ્ર, તુંગભદ્રા, તુલિકોરીન, તાપ્તી, થરપારકર, દાહોદ, દોવ, દિલ્હી, દમણ, દાર્જિલિંગ, ધુળીઆ, ધારવાડ, નર્મદા, નાશિક, નીલગિરિ, નાગપુર, નૈનીતાલ, નેગાપટણ, નવાનગર, પંજાબ, પતકોઇ, પટણા, પાણ્ડીપત, પુદુકોટા, પ્રેમ, પ્રયાગ, ફૈઝાબાદ, અહ્મદેશ, બંગાળા, બ્રહ્મપુત્રા, બહાર, બરેલી, બનારસ,

૬૨] ત્રીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” અઢી આના.

ખાંગભોર, ખેલગામ, ભરતપુર, ભરચ, ભાવલપુર, ભોપાળ, ભૂજ,
મહા, મહી, મુંબઈ, મહાબળેશ્વર, મુઘમૈન, માંડલે, મથુરા,
મેંગલુર, મર્કરા, મછલીપટ્ટણ, મુર્શીદાબાદ, યાનાન, યમુના,
રંગુન, રત્નાગિરિ, રામેશ્વર, રત્નલામ, લંકા, લક્ષદ્વીપ, લાહોર,
વર્ધા, વિંધ્યાચળ, વિઝમગપટ્ટણ, વીજપુર, વરાડ, શ્રીરંગપટ્ટણ,
શિકારપુર, શ્રીનગર, સિંધ, સિંધુ, સાતપુડા, સહ્યાદ્રિ, સીમલા,
સતલજ, સિદ્ધપુર, સતારા, સોલાપુર, સાબરમતી, સ્થાનેશ્વર,
હિંદુકુશ, હિમાલય, હાલા, હરદ્વાર, હૈદરાબાદ

૭૦. નીચેની જગાઓ સુરતથી કય દિશામાં છે તે કહો. ને કેટલા માઈલ દૂર છે ને ભરીને કહો.

અલીબાગ, એડન, ધુળીઆ, પેરીમ, ડીસા, દીવ, વિંધ્યાચળ,
જયપુર, પટણા, રાજકોટ, કલકત્તા, અમદાવાદ, મદ્રાસ,
રત્નાગિરિ, આગ્રા, નાગપુર, કરાંચી, પુના, નાશિક, કાશી,
સીંદરાબાદ, ઠંડા, કૃષ્ણા, ભુસાવળ, ગ્વાલિઅર,

૭૧. હિમાલય પર્વત ઉત્તરમાં આવવાથી શા શા લાભ થયા છે ?

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ, એન્ડ કો. કુત.
ત્રિવેદિવાચનમાળા પુસ્તકોના અર્થ. તૈયાર છે.

પુસ્તક ૧લાના અર્થ ૦-૪-૦	પુસ્તક ૫માના અર્થ ૦-૮-૦
પુસ્તક ૨જાના „ ૦-૫-૦	પુસ્તક ૬ઠ્ઠાના „ ૦-૯-૦
પુસ્તક ૩જાના „ ૦-૬-૦	પુસ્તક ૭માના „ ૦-૧૦-૦
પુસ્તક ૪થાના „ ૦-૯-૦	કન્યા વા. ગ્રંથે લાગના અર્થની નોટો તૈયાર છે.

❀ ધોરણુવાર પુસ્તકોની યાદી. ❀

❀ બાળવર્ગ માટે બાળવર્ગની નોટ બે આના. ❀
બાળપોથીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” બે આના.
બાળવર્ગનો “મુખગણિત શિક્ષક” દોઢ આનો.

❀ પહેલા ધોરણ માટે પહેલીના અર્થ અઢી આના. ❀
પહેલી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” અઢી આના.
પહેલા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” ૧૫૫ આના.

❀ બીજા ધોરણ માટે બીજીના અર્થ ચાર આના. ❀
બીજી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ત્રણ આના.
બીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” બે આના.
મુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.
બાળ ગરબાવળીની નોટ બે આના.
બીજા ધોરણ માટે અંકગણિતનાં મનોચત્ત પાંચ આના.

❀ ત્રીજા ધોરણ માટે ત્રીજીના અર્થ પાંચ આના. ❀
ત્રીજી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ત્રણ આના.
ત્રીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” અઢી આના.
મુરત જિલ્લાનો નકશો પાંચ આના.
મુરત જિલ્લાનો “ભૂગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના.

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રત્નોત્તરમાળા ત્રણ આના.

ચોથા ધોરણ માટે ચોથીના અર્થ સાડા સાત આના.

ચોથી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આના.

ચોથા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

મુખર્ષ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રત્નોત્તરમાળા ઠાા આના.

પાંચમી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આના.

પાંચમા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

હિંદુસ્તાનની ભૂગોળની પ્રત્નોત્તરમાળા ચાર આના.

પાંચમીના અર્થ રા. ૦-૮-૦	કન્યા ૧ લીના અર્થ ૦-૪-૦
-------------------------	-------------------------

છઠ્ઠીના અર્થ „ ૦-૮-૦	કન્યા ૨ છના અર્થ ૦-૫-૦
----------------------	------------------------

સાતમીના અર્થ „ ૦-૧૦-૦	કન્યા ૩ છના અર્થ ૦-૭-૦
-----------------------	------------------------

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાનો

ત્રિવેદિ વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાનો

“ડિક્ટેશન શિક્ષક” દરેકના ત્રણ આના.

સુંદરજી કૃત નવી પહેલીના અર્થ બે આના.

પત્ર વ્યવહાર નીચેને સરનામે કરવો.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

ઠેકાણું-શાહપોર-મુરત.

ત્રિવેદિ વાચનમાળાના રૂ.

પુસ્તક ૧લાના	૦-૪-૦	પુસ્તક ૫માના
પુસ્તક ૨જાના	૦-૫-૦	પુસ્તક ૬ઠ્ઠાના
પુસ્તક ૩જાના	૦-૬-૦	પુસ્તક ૭માના
પુસ્તક ૪થાના	૦-૭-૦	

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ, એન્ડ કો.

પહેલીના અર્થ	૦-૨-૬	છઠ્ઠીના અર્થ
બીજીના ,,	૦-૪-૦	સાતમીના ,,
ત્રીજીના ,,	૦-૫-૦	કન્યા ૧લીના ,,
ચોથીના ,,	૦-૭-૬	કન્યા ૨જીના ,,
પાંચમીના ,,	૦-૮-૦	કન્યા ૩જીના ,,

“ ડિક્ટેશન શિક્ષક ”

બાળપોથીનો	૦-૨-૦	ત્રીજીનો
પહેલીનો	૦-૨-૬	ચોથીનો
બીજીનો	૦-૩-૦	પાંચમીનો

દરેક ધોરણના “મુખગણિત શિક્ષક” તૈયાર
ગુજરાતની સા. ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩
મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪
સુરત જિલ્લાનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આ
છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“મુખગણિત શિક્ષક” વગેરેના કૃતિ, શાહપોર-૩
બુકસેલર:—લલ્લુભાઈ નારણરામ લીમડાચી

